

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

САВЕЛЬЄВА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри політології та
державного управління д.політ.н.,
професор

Чальцева О.М.
“ ” 2025 р.

**ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ:
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:
Іваницька О.П., професор кафедри
політології та державного управління,
д.і.н., професор

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Савельєва Анастасія Володимирівна. Публічна політика у військових структурах України: психологічні аспекти - кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття наукового ступеня «Магістр» за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено психологічні аспекти формування та реалізації публічної політики у військових структурах України в умовах сучасних безпекових викликів. Обґрунтовано необхідність інтеграції психологічних механізмів у державну оборонну політику, зокрема щодо підтримки військовослужбовців під час війни, мобілізації, адаптації, стресових навантажень і реабілітації. Показано важливість морально-психологічного стану військових для ефективності оборонного управління та функціонування Збройних Сил України. Проаналізовано ступінь опрацювання проблематики у вітчизняній і зарубіжній літературі, визначено сутність публічної політики та особливості її застосування у секторі безпеки й оборони. Розкрито основні стресові фактори військової служби та їхній вплив на психологічну стійкість особового складу. Окремо досліджено адаптацію військових до управлінських реформ, цифровізації та змін у системі комунікацій.

Вивчено міжнародний досвід психологічно орієнтованої оборонної політики (США, Канада, НАТО) та можливості його запровадження в Україні. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення національної публічної політики з урахуванням психологічних чинників: посилення системи психологічного супроводу, впровадження сучасних діагностичних інструментів.

Ключові слова: *публічна політика, військові структури, психологічні аспекти, публічне управління, ПТСР, ментальне здоров'я, оборонний сектор, адаптація військовослужбовців, військова реформа.*

ABSTRACT

Savelyeva Anastasiia Volodymyrivna. Public Policy in the Military Structures of Ukraine: Psychological Aspects. Qualification scientific work (manuscript).

Master's thesis for obtaining the degree of Master in Public Management and Administration. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

The master's thesis examines the psychological aspects of forming and implementing public policy within the military structures of Ukraine under modern security challenges. The study substantiates the need to integrate psychological mechanisms into state defence policy, particularly in supporting service members during war, mobilization, adaptation, stress exposure and rehabilitation. The research highlights the importance of the moral and psychological state of military personnel for the effectiveness of defence governance and the functioning of the Armed Forces of Ukraine.

The thesis analyzes Ukrainian and international academic literature, clarifies the essence of public policy, and outlines its specific implementation in the security and defence sector. It identifies key stress factors of military service and their impact on the psychological resilience of personnel. Special attention is paid to the adaptation of service members to managerial reforms, digitalization, and evolving communication practices.

The study explores international experience in psychologically oriented defence policy (USA, Canada, NATO) and evaluates opportunities for its application in Ukraine. The work proposes recommendations for improving national public policy by integrating psychological components: strengthening psychological support systems, implementing modern diagnostic tools, enhancing commanders' competencies.

Keywords: *public policy, military structures, psychological aspects, public administration, PTSD, mental health, defence sector, military personnel adaptation, military reform.*

Зміст

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ.....	12
1.1. Ступень вивченості досліджуваної проблематики.....	12
1.2. Сутність публічної політики та її особливості психологічного характеру при впровадженні у військових структурах.....	16
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУРАХ	23
2.1. Стресові фактори військової служби в контексті державної та публічної політики	23
2.2. Психологічна адаптація військовослужбовців до змін у публічному управлінні	28
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУРАХ	36
3.1. Зарубіжний досвід публічної політики та управління щодо ментального здоров'я військових	36
3.2. Оцінка ефективності та пропозиції щодо вдосконалення вітчизняної публічної політики у військових структурах з урахуванням психологічних аспектів	45
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	59
ДОДАТКИ.....	64

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗСУ – Збройні сили України

ЄС – Європейський Союз

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ПТСР – посттравматичний стресовий розлад

МКХ – Міжнародна класифікація хвороб

ЧМТ – черепно-мозкова травма

ОКР – obsесивно-компульсивний розлад

КПТ – когнітивно-поведінкова терапія

NDPP – Defence Planning Process (процес оборонного планування)

PPBE – Planning, Programming, Budgeting and Executionn (планування, програмування, бюджетування, виконання)

SERE – Survival, Evasion, Resistance and Escapt (Вживання, Ухилення, Опір та Втеча)

ВСТУП

Становлення, розвиток, розширення та вдосконалення публічної політики та управління, їх ефективність та результативність є невід’ємними складовими процесу транзиту від авторитаризму до демократії. З дня набуття державної незалежності Україна будує демократичне суспільство. Цей процес був і залишається складним, комплексним, тривалим та динамічним. Тому вимагає постійного вдосконалення публічної політики та управління, розширення механізмів участі громадян у суспільно-політичному житті, забезпечення дотримання прав і свобод людини та створення сприятливих умов розвитку українського громадянського суспільства.

Сучасний етап розвитку української державності супроводжується масштабними викликами у сфері безпеки та оборони, зокрема в умовах неспровокованої збройної агресії росії та тривалості воєнних дій публічна політика набуває нових форм й змісту, особливо у військовій царині, в умовах оголошеного та продовжуваного військового стану та безперервних військових дій. У цих умовах військові структури стали не лише інструментом захисту суверенітету та територіальної цілісності нашої держави, але й важливою складовою реалізації публічної політики держави в умовах війни. Їхнє функціонування все тісніше пов’язується з політичними процесами, комунікацією з громадськістю, зміцненням демократичного контролю та довіри до державної влади під час відкритої війни.

Захист державного суверенітету України, її територіальної цілісності та всебічна підтримка Збройних Сил України потребують не лише організаційного та ресурсного забезпечення, а й урахування морально-психологічного стану військовослужбовців. Саме тому публічна політика та управління повинні інтегрувати та вдосконалювати психологічний компонент, формуючи цілісну систему навчання, підтримки та реабілітації військовиків. Отже, особливої ваги набуває питання врахування психологічного виміру реалізації публічної політики в армії, а саме: адаптації військовослужбовців до умов бойових дій, стресових навантажень, втрати побратимів, потраплянні та

перебування у полоні, мобілізації, демобілізації тощо. Водночас публічна політика, яка ігнорує психологічні та ментальні потреби військових, ризикує втратити ефективність, викликати внутрішній опір або моральне виснаження військового персоналу. Успішна та результативна публічна політика в оборонному секторі повинна враховувати ці чинники, інтегрувати їх у стратегії управління, комунікації та нормативно-правового регулювання.

Нині в Україні, незважаючи на військові дії, триває модернізація сектору безпеки й оборони, адаптація вітчизняної військової системи до стандартів Північноатлантичного альянсу, впроваджується принципи відкритості та підзвітності в оборонному управлінні. Проте питання психологічного супроводу реалізації цієї політики, її сприйняття армійським особовим складом, впливу на політичну культуру в армії та формування лояльності до держави залишаються недостатньо дослідженими.

Таким чином, аналіз психологічних аспектів реалізації публічної політики у військових структурах України є важливим як з теоретичної, так і з прикладної точки зору. Він сприяє розумінню нової якості взаємодії між державою та Збройними Силами, а також удосконаленню механізмів політичного управління в умовах тривалої воєнної мобілізації.

Науковий ступінь розробки проблеми. Першість у розробці сутності та особливостей публічної політики у різних сферах суспільного життя належить, як і у багатьох інших випадках, науковцям США, Канади та країн Західної Європи. Активізація цих досліджень припала на середину минулого століття. Серед науковців зарубіжжя необхідно відзначити Дж. Андерсона [1], Х. Аренд [2], Ю. Габермаса [3], С. Хантінгтона [4], В. Парсонса [5], Х. Лінца [6] та інших.

Водночас наголосимо на тому, що у вітчизняній політологічній літературі вказується на те, що підходи до розуміння публічної політики у США та Західній Європі дещо різняться. Так концепт публічної політики у США тлумачиться, головним чином, через дії держави, державного апарату, урядових

чиновників. Це пояснюється американськими демократичними традиціями, розвиненими демократичними інституціями, високим рівнем політичного плюралізму та конкуренції. Натомість публічна політика в європейській традиції - це не тільки вироблення і реалізація управлінських рішень державою, а й демократична участь різних груп за інтересами, державних і недержавних політичних акторів у політико-управлінському процесі, досягнення комплексного бачення соціальної проблеми з дотриманням процедур узгодження інтересів перед безпосередньою політичною дією уряду [7, с.107].

Вивчення різних аспектів публічної політики розпочалося в Україні після набуття нею незалежності. На сьогодні вітчизняні науковці мають значний доробок у цій царині. Серед найновіших монографічних досліджень вкажемо працю Чальцевої О.М. «Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика», в якій авторка ґрунтовно проаналізувала теоретико-методологічні засади та існуючі практики сучасної публічної політики [8].

Також науковці Неділько А.І., Задорожний В.П., Бойко В.В. синтезували свої напрацювання у навчальному підручнику під назвою «Публічна політика», в якому висвітлили сучасне трактування сутності, теоретико-методологічні засади публічної політики і політичних процесів у загальному сенсі [9].

Активно розробляють проблематику публічної політики Телешун С.О., Ситник С.В., Рейтерович І.В. та інші вітчизняні політологи.

Водночас психологічна специфіка публічної політики залишається в Україні недостатньо дослідженою. Щоправда, агресія РФ проти України та тривала війна стали потужним мотиватором активізації цієї проблематики у науковій літературі (про це детальніше йтиметься в підрозділі 1.1.). Окремі аспекти морально-психологічної підтримки, інформаційного впливу та управління поведінкою військовослужбовців розглядаються у прикладних дослідженнях оборонного сектору, однак у політичній науці ця тематика все

ще потребує подальшого узагальнюючого, комплексного й всебічного осмислення.

Мета дослідження полягає в аналізі психологічних аспектів формування та реалізації публічної політики у військових структурах України та визначенні їхнього впливу на політичну стабільність, ефективність державного управління у сфері безпеки й оборони.

Провідною нашою метою є також аналіз відповідних джерел щодо особливостей реалізації у військових структурах психологічних підходів у публічній політиці та управлінні. Науковий та прикладний інтерес до теми полягає у обґрунтування необхідності інтеграції психологічних механізмів у структуру публічної політики. Зміцнення психічного здоров'я військових – це не лише питання гуманності, а й стратегічний інтерес держави.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати ступінь вивченості та існуючі лакуни з проблематики магістратського дослідження.
2. Розкрити сутність, роль та особливості публічної політики в контексті психологічних аспектів в оборонному секторі як об'єкта публічного управління.
3. Охарактеризувати основні психологічні чинники, що впливають на сприйняття та реалізацію політичних рішень у військовому середовищі.
4. Визначити виклики реалізації публічної політики у ментальному вимірі військових структур в умовах воєнного стану.
5. Проаналізувати вплив публічної політики на психоемоційний стан військовослужбовців.
6. Розробити рекомендації щодо вдосконалення політичних комунікацій, стратегій довіри, психологічної стійкості при залученні вояків до формування оборонної політики.

Об'єкт дослідження - це публічна політика, її особливості у царині безпеки та оборони України.

Предмет дослідження - психологічні чинники впливу на ефективність реалізації публічної політики у військових структурах.

Наукова гіпотеза – урахування психологічних чинників у формуванні та реалізації публічної політики у військових структурах сприяє зростанню ефективності політичного управління, зміцненню морально-психологічної стійкості військовослужбовців та підвищенню їхньої довіри до інститутів влади.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у нашому магістерському дослідженні застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів політичної науки, зокрема, для систематизації наукових підходів до вивчення публічної політики та її психологічних чинників використовуються загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція; для дослідження взаємозв'язку між політичними процесами та психоемоційною поведінкою військових – системний підхід; для вивчення конкретних прикладів реалізації оборонної публічної політики в Україні та за кордоном – метод кейс-стаді; для оцінки змісту та характеру комунікацій в межах державної політики - контент – аналіз нормативних документів та публічних заяв; для вивчення зарубіжного досвіду з урахуванням психологічного компонента – порівняльний аналіз.

Науково-практична значущість дослідження. Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування державної політики у сфері оборони та безпеки, розробки програм морально-психологічного супроводу військової служби, підвищення ефективності комунікацій між владними структурами та Збройними Силами України. Також вони сприятимуть розвитку міждисциплінарних досліджень на перетині політичної науки та психології, зокрема в галузі політичної психології, військової політики та безпекових студій.

Кваліфікаційна (магістерська) робота виконана в рамках тематичного плану НДР Донецького національного університету імені Василя Стуса ініціативного фундаментального дослідження кафедри політології та

державного управління: «Публічна політика і державне управління в умовах війни та повоєнного відновлення України» (реєстраційний номер 0123U101423). Тема магістерського дослідження відповідає науковим пріоритетам кафедри та інтегрується в комплексний напрям міждисциплінарних студій з політичної психології, державної безпеки та оборонної політики.

Результати кваліфікаційної роботи апробовано на 2-й Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ» (Івано-Франківськ, 30 травня 2025 р.), що підтверджує наукову цінність та практичну актуальність проведеного дослідження. За матеріалами дослідження опубліковано тези «Публічна політика у військових структурах України: психологічні аспекти».

Мета, завдання та логіка дослідження, яка поєднує теоретичний аналіз, вивчення міжнародного та національного досвіду з досліджуваної проблематики, обумовили її структуру, яка складається з вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, викладених на 58 сторінках та списку використаних джерел, додатків, загальний обсяг роботи становить 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

1.1. Ступінь вивченості досліджуваної проблематики

Вітчизняна історіографія політологічних досліджень публічної політики в різних сферах суспільного життя є достатньо розвиненою та демонструє позитивну динаміку. Жанрова палітра охоплює колективні та індивідуальні монографії, фахові статті, навчальні посібники, методичні рекомендації, матеріали науково-практичних конференцій, що свідчить про багатовекторність наукового інтересу.

Українські науковці наголошують, що утвердження реальної державної незалежності можливе лише за умови налагодження сталих прямих і зворотних зв'язків між державою та суспільством і визнання пріоритетної залежності держави від громадянського суспільства, а не навпаки. Саме це актуалізує необхідність розвитку публічної політики як відкритого й прозорого процесу вироблення політико-управлінських рішень за участю всіх зацікавлених суб'єктів [7, с. 106].

Серед найзмістовніших сучасних праць слід виокремити монографію О.М. Чальцевої, у якій авторка ґрунтовно аналізує спектр проблем публічної політики в глобальних і національних вимірах. Дослідниця розглядає публічну політику як динамічний концепт, що сформувався у середині ХХ століття і продовжує уточнюватися. Вона зосереджує увагу на філософсько-аксіологічних, просторових та функціональних підходах до її інтерпретації [8, с. 50], простежує еволюцію поняття від традиційних до постмодерністських трактувань і описує моделі публічної політики в країнах перехідного типу, зокрема в Україні [8, с. 32–53]. Важливим є також її аналіз інституціонального

дизайну публічної політики та авторська модель її розвитку у вітчизняних умовах [8, с. 218–276].

Особливе місце в історіографії посідає навчальний посібник А.І. Неділька, В.П. Задорожного та В.В. Бойка «Публічна політика». Автори систематизують концептуальні підходи до визначення поняття «публічна політика» та пропонують характеристику її ключових категорій: акторів, уявлень, інститутів, процесів і результатів [9, с. 23–25]. Вони також аналізують нові типи агентів публічної політики, зумовлені модернізацією технологій та соціально-економічними змінами, і звертають увагу на відсутність повного законодавчого визначення їхнього статусу [9, с. 25]. Окремо підкреслюється роль експертів та ЗМІ як важливих агентів публічної політики, здатних впливати на формування порядку денного [9, с. 26]. У підсумку робиться висновок, що поява численних груп інтересів в Україні створила реальний запит на публічну політику як мережу узгоджених взаємодій між державою та суспільством [9, с. 26–28].

Методичні та прикладні аспекти вивчення психологічних змін у військовослужбовців подані у посібнику О.М. Кокуна, Н.С. Лозінської, І.О. Пішко та В.О. Олійник «Діагностика психологічних змін у військовослужбовців в умовах війни». Автори підкреслюють, що психологічне діагностування є одним з ключових напрямів психологічної підтримки персоналу Збройних Сил України і дозволяє своєчасно виявляти зміни психічних станів військових, підвищуючи ефективність психологічного супроводу, підготовки та відновлення [10, с. 6–7].

Окрему групу становлять навчальні посібники та матеріали конференцій, присвячені військовій психології. Науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2019 та 2024 роках організували міжнародні конференції «Військова психологія у вимірах війни та миру: проблеми, досвід, перспективи», де розглядалися теоретичні й прикладні проблеми психологічної підготовки військових, їхньої реабілітації та

громадської активності у воєнний час. Серед важливих досліджень — праці Я.М. Бегаля щодо соціально-психологічних аспектів подолання симптомів ПТСР у поранених та інвалідів війни і Л.І. Березовської щодо проявів і типів бойового стресу у військових [11; 12].

Науковці Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського підготували посібник «Досвід психологічного забезпечення в російсько-українській війні (військове лідерство та внутрішні комунікації, мотивація та моральна готовність військовослужбовців)» [13]. Значимими є також навчальний посібник Г.В. Бондарева і П.П. Крутя «Основи військової психології», де розглядаються завдання та методи військової психології, індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців, психологія управління військовим колективом [14], а також підручник «Психологічне управління військами» (2024), у якому з'ясовано широке коло теоретичних і прикладних питань, дотичних до проблематики магістерського дослідження [15].

Окремий пласт становлять статті щодо публічної політики в оборонному секторі України в умовах збройної агресії [16–20]. Наприклад, О.В. Вожол аналізує етапи розвитку публічної політики в Україні, окреслює основні виклики реформування та наголошує на важливості врахування соціокультурних особливостей українського суспільства [20, с. 38–49]. Р.І. Янишин досліджує сучасні тенденції розвитку публічного управління, пов'язані з глобальними викликами й внутрішньодержавними трансформаціями, зокрема роль цифровізації в оптимізації управлінських процесів [21, с. 40–43].

Психологічні наслідки війни, зокрема посттравматичний стресовий розлад та досвід військового полону, активно досліджуються в роботах А.В. Михальського та Ю.О. Царьова, які описують причини, фази, симптоми ПТСР і пропонують діагностичні критерії відповідно до міжнародних класифікацій [22, с. 687–696], а також у статтях, присвячених соціально-психологічній моделі наслідків військового полону, де обґрунтовується необхідність комплексної

(медичної, правової, соціальної та психологічної) допомоги звільненим полоненим [24, с. 2].

Разом із тим переважна частина зазначених праць, що торкаються психологічної проблематики, зосереджена переважно на клініко-психологічних, медико-соціальних або суто військово-психологічних питаннях. Вони рідко розглядають, як саме ці психологічні висновки інтегруються у процес вироблення й реалізації публічної політики, які механізми врахування психічного стану військовослужбовців закладаються в оборонні стратегії, нормативно-правові акти та комунікаційні практики держави.

Важливим методологічним орієнтиром є фундаментальна стаття О. Телешуна, С.В. Ситник та І.В. Рейтеровича, у якій автори аналізують підходи до тлумачення поняття «публічна політика», співвідношення між «публічною» та «державною» політикою, а також особливості вироблення й реалізації публічної політики на сучасному етапі [26, с. 23–30]. Водночас проблематика публічної політики у військових структурах і її психологічного виміру там практично не розкрита.

Отже, історіографічний аналіз засвідчує, що, з одного боку, наявна значна кількість праць із загальної теорії публічної політики, а з іншого – інтенсивно розвиваються дослідження з військової психології та психологічних наслідків війни. Однак між цими двома напрямками все ще існує помітний розрив: питання того, як психологічні чинники враховуються в публічній політиці у військових структурах, залишаються фрагментарно висвітленими. Саме заповненню цієї наукової прогалини й присвячене дане магістерське дослідження.

Таким чином, наш короткий історіографічний аналіз засвідчує значний доробок вітчизняних науковців про особливості публічної політики в Україні, про її становлення, розвиток, труднощі її реалізації тощо. Розлогою є і жанровість цих публікацій загалом. Щодо психологічних аспектів публічної політики у військових структурах ми констатуємо лише становлення цієї

проблематики та її активізація у зв'язку з військовими діями у російсько-українській війні. Проте видається, що, враховуючи наявність вище охарактеризованих джерел, на часі створення комплексного й системного дослідження - у вигляді колективної статті чи монографії - про психологічні аспекти публічної політики у Збройних Силах України.

1.2. Сутність публічної політики та її особливості психологічного характеру при впровадженні у військових структурах

Сучасні держави функціонують у контексті стрімких соціальних, економічних, політичних і культурних трансформацій як глобального, так і національного рівня. Ускладнення соціального середовища, зростання ризиків, невизначеність, а для України ще й стан повномасштабної війни суттєво впливають на процеси ухвалення рішень. У таких умовах держава вже не може діяти ізольовано: вона змушена вступати у взаємодію з іншими суб'єктами - громадянським суспільством, бізнесом, міжнародними партнерами - для ефективного розв'язання суспільно значущих проблем. Саме тому взаємна відповідальність держави, суспільства й бізнесу за результати політики стає однією з ключових характеристик сучасних політичних систем [26, с. 24].

У пострадянських країнах, зокрема в Україні, особливої ваги набуває проблема розмежування понять «державна» та «публічна» політика, «державне управління» та «публічне управління». У практиці вітчизняного державного управління ці категорії нерідко ототожнюються, що фактично нівелює більш сучасні європейські підходи до формування та реалізації політики [26, с. 25]. Однак подальша євроінтеграція України зумовлює потребу поступового переходу від моделі «державоцентричного» управління до концепції публічної політики, де в центрі уваги — взаємодія різних суспільних акторів, відкритість та залучення громадян.

Як підкреслює О.М. Чальцева, концепт публічної політики не є сталим: він постійно змінюється під впливом нових політичних реалій, трансформацій режимів, еволюції форм участі громадян [8, с. 20]. Через це лише традиційний арсенал політичної науки виявляється недостатнім для його повного пояснення. Лише міждисциплінарний підхід, який поєднує здобутки економіки, соціології, психології, наук про державне управління, менеджменту, системного аналізу, дозволяє комплексно осмислити зміст публічної політики [8, с. 20; 26, с. 24–25].

Показником якості публічної політики виступає рівень розвитку публічної сфери й демократичних практик у суспільстві. Її стан оцінюють за такими параметрами, як: наявність реальних механізмів діалогу та інтеграції між державою і громадянами; ефективні інструменти представництва та лобіювання суспільних інтересів; реальна спроможність місцевого самоврядування; якісне надання публічних послуг у сферах освіти, культури, охорони здоров'я; ефективне управління державною власністю; дієвий нагляд і контроль у виконавчій владі; законодавче забезпечення прав і свобод людини; соціальна відповідальність бізнесу [26, с. 28].

Попри відсутність повністю уніфікованого й загальноприйнятого визначення поняття «публічна політика» у вітчизняній літературі, у цьому дослідженні ми спиратимемося на узагальнене тлумачення: публічна політика — це цілісна система дій, рішень, нормативно-правових актів та управлінських практик, які здійснюють уповноважені інституції для досягнення суспільно значущих цілей, за участю зацікавлених сторін [8, с. 8–20; 9, с. 23–28]. Таким чином, акцент зміщується з монопольної ролі держави на взаємодію різних акторів у публічному просторі.

Концепт публічної політики нерозривно пов'язаний з існуванням активної, політично залученої громадськості. Публічна політика передбачає не лише прозорість дій влади, а й реальну можливість громадян впливати на процес розробки та впровадження рішень. У цьому сенсі вона виступає важливою умовою функціонування демократичного ладу: там, де політика є

закритою, а ключові рішення ухвалюються непублічно, демократичні механізми фактично блокуються [32, с. 91–92].

Сутність публічної політики полягає у переході від вузькоелітного, кастового розуміння політики до моделі широкої суспільної участі. Публічна політика виокремлюється з-поміж інших політик (державної, партійної, корпоративної) як така, що формується з урахуванням інтересів різних соціальних груп, регіонів, верств населення. Якщо державна політика відображає, передусім, позицію політичного керівництва, то публічна політика покликана бути простором пошуку суспільного консенсусу, де цінність має добровільна підтримка рішень з боку залучених сторін [32, с. 91].

Завдання публічної політики — не просто ухвалити рішення, а забезпечити його прийнятність, легітимність і підтримку в суспільстві. Тому вона не зводиться до сукупності формальних процедур чи інституційних практик. Ідеться про становлення нового типу політичних практик — практик публічної участі, відкритого обговорення, публічних консультацій. Лише за наявності таких практик можлива трансформація «закритої» політики у «відкриту» й підзвітну громадянам [26; 32].

У науковій літературі публічну політику розглядають як процес, що включає етапи вироблення та імплементації рішень (рисунк 1.1). На стадії формування політики домінує політична складова (визначення проблеми, розробка варіантів рішень, узгодження інтересів), тоді як на етапі реалізації посилюється управлінський вимір — конкретні механізми, інструменти, організаційні процедури [26].

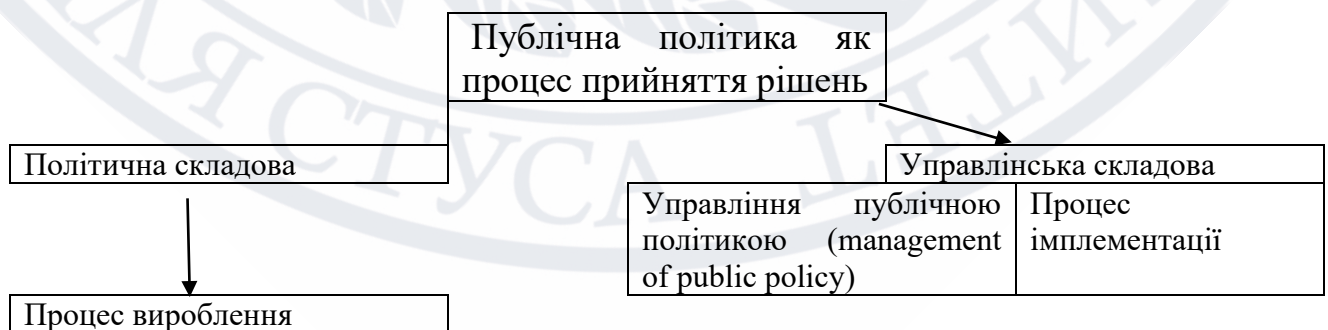

Рисунок 1.1. Складові процесу публічної політики [26]

Особливим політичним простором реалізації публічної політики є сектор безпеки й оборони. Тут публічна політика постає як система рішень, заходів та інституцій, спрямованих на забезпечення обороноздатності, захист суверенітету та територіальної цілісності держави, а також на підтримку взаємодії між армією, суспільством і міжнародними партнерами. У цьому контексті публічна політика поєднує політичні, адміністративні, безпекові та соціально-психологічні механізми [29; 31, р. 88, 123].

До ключових функцій публічної політики у військовій сфері належать:

- гарантування національної безпеки через розробку воєнної доктрини, стратегій оборони, програм розвитку Збройних Сил;
- політична легітимація військових рішень — забезпечення суспільної підтримки оборонної політики шляхом прозорих комунікацій;
- розподіл оборонних ресурсів — визначення пріоритетів бюджетних витрат, баланс між потребами фронту та соціальними зобов'язаннями;
- міжнародне співробітництво — участь у системах колективної безпеки (НАТО, ООН, ЄС) та виконання відповідних зобов'язань;
- демократичний цивільний контроль над армією — через парламентські механізми, незалежні інституції, інструменти громадського контролю [29; 31, р. 88, 123].

У порівнянні з іншими сферами публічної політики, оборонна політика має низку специфічних рис: значний рівень секретності інформації; висока залежність від зовнішньополітичних і безпекових факторів; стратегічний, довгостроковий характер рішень; необхідність дотримання балансу між цивільним та військовим управлінням; підвищена соціальна чутливість, оскільки йдеться про життя, безпеку та добробут військовослужбовців і громадян [29; 30; 31, р. 123].

Ці особливості ускладнюють реалізацію принципів відкритості й прозорості, але водночас роблять критично важливим питання довіри суспільства до оборонної політики (див. рисунок 1.2).

Аспект	Зміст
Роль і особливості	Роль: - Гарантування національної безпеки; - Політична легітимація військових рішень; - Розподіл оборонних ресурсів; - Забезпечення міжнародної співпраці; - Демократичний контроль над армією. Особливості: - Високий рівень секретності; - Вплив зовнішніх факторів; - Стратегічний характер рішень; - Баланс між цивільним та військовим управлінням; - Соціальна чутливість

Рисунок 1.2. Роль і особливості публічної політики у військовій сфері

У секторі безпеки й оборони публічна політика неминуче має психологічний вимір, оскільки будь-які політичні рішення — від мобілізаційних заходів до ротацій, від інформаційних кампаній до програм реабілітації — мають безпосередні наслідки для психоемоційного стану військовослужбовців. Психологічна компонента публічної політики у військовій сфері проявляється, зокрема, через:

- кадрову політику (відбір, призначення, підготовка командирів і персоналу з урахуванням їхніх психологічних характеристик і лідерських якостей);
- комунікаційну політику (те, як держава й військове командування інформують особовий склад та суспільство, як формують відчуття справедливості, довіри, підтримки);

- політику морально-психологічного забезпечення (організація психологічної підтримки на фронті й у тилу, профілактика вигорання, робота з бойовим стресом);
- соціальну політику щодо військовослужбовців та їхніх сімей (гарантії, пільги, медичне й психологічне відновлення, програми ресоціалізації після повернення з фронту чи полону).

Тобто публічна політика → конкретні політичні рішення → психологічні наслідки для військових. Якщо при розробці оборонної політики не враховувати психологічних чинників, це може призвести до зниження боєздатності, посилення недовіри, внутрішнього опору чи емоційного виснаження особового складу. Натомість інтеграція психологічних підходів у публічну політику сприяє зміцненню морально-психологічної стійкості, підвищенню мотивації та відчуття підтримки з боку держави.

Для України, яка перебуває в умовах тривалої збройної агресії, публічна політика й публічне управління в оборонній сфері набувають особливого значення. Вони вимагають, з одного боку, адекватної оцінки інституційних змін, що вже відбулися (реформи сектору безпеки, наближення до стандартів НАТО тощо), а з іншого — чіткого визначення пріоритетів майбутньої трансформації, зокрема у сфері психологічного забезпечення військовослужбовців [18, с. 31].

Інституційне забезпечення публічної політики у військовій сфері спирається на комплекс нормативно-правових актів, державних програм, доктрин і стратегій, які регулюють не лише організацію оборонного управління, а й систему психологічної підтримки та соціального захисту військових (див. Додаток 1). Отже, результативна публічна політика у військових структурах має враховувати психологічні виклики й ризики, що постають перед військовослужбовцями як під час бойових дій, так і у мирний період. Піклування про психічне здоров'я військових, розвиток інфраструктури психологічної допомоги, належна підготовка командирів до роботи з особовим

складом, налагодження міжвідомчої співпраці в цій сфері є не лише гуманістичним імперативом, а й стратегічною умовою стійкості оборонної політики.

Таким чином, ефективна публічна політика в секторі оборони — це складний, багаторівневий процес, що поєднує державне управління, міжнародні зобов'язання, суспільний контроль та психологічну відповідальність за стан тих, хто захищає державу. Її якість визначає не лише військову спроможність, а й довіру громадян до держави та перспективи повоєнного відновлення.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУРАХ

2.1. Стресові фактори військової служби в контексті державної та публічної політики

У другій половині XX – на початку XXI століття у світі спостерігається зростання кількості воєн, техногенних аварій, терористичних актів, локальних конфліктів і кризових ситуацій. Усі ці події супроводжуються потужним екстремальним впливом на психіку людини та призводять до значного збільшення випадків психосоціальної дезадаптації, втрати працездатності, порушення міжособистісних стосунків та погіршення якості життя постраждалих. Особливо вразливою в цьому сенсі є категорія військовослужбовців, які перебувають у зоні бойових дій і щоденно стикаються з ризиком для життя, пораненнями, загибеллю побратимів, полонем, руйнуванням мирного укладу [22].

Військова служба пов'язана з дією комплексу травматичних стресових чинників, що істотно підвищують ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). За даними досліджень, ПТСР формується у значній частини осіб, які зазнали впливу важкого стресу: його поширеність у загальній популяції коливається від 1 до 12 %, тоді як серед населення, яке пережило бойові дії, катастрофи чи стихійні лиха, може досягати 30 % і більше [22, с. 687, 689]. Військові, які тривалий час перебували у зоні інтенсивних бойових дій, належать до групи особливо високого ризику.

Однією з найгостріших проблем сучасних армій є ПТСР як комплексний медико-психологічний та соціальний феномен. М. Горовіц, якому належить термін «посттравматичний стресовий розлад», описав фази його розвитку та

пов'язані з ними клінічні прояви [22, с. 689]. За різними оцінками, істотні й тривалі психологічні наслідки бойового досвіду спостерігаються у 30–40 % учасників бойових дій. Це означає, що питання ПТСР виходить далеко за межі суто клінічної проблеми й стає предметом публічної політики, оскільки стосується боєздатності армії, демографічних показників, соціальної стабільності та довіри до держави.

Ймовірність розвитку ПТСР залежить як від сили та тривалості травматичної події, так і від індивідуальної вразливості людини, її попереднього досвіду, соціального оточення, фізичного стану, рівня підтримки [23, с. 269–270]. Важливе значення мають повторні або тривалі травми: кумулятивний ефект кількох стресових подій підвищує ризик важкого, затяжного перебігу розладу. Саме тому в клінічній практиці рекомендується ретельно аналізувати історію травм пацієнта, оцінювати інтенсивність їхнього впливу та прогнозувати можливі наслідки для психічного здоров'я [23, с. 269–270].

Згідно з МКХ-10, ПТСР визначається як «відстрочена або затяжна реакція на стресову подію або ситуацію загрозливого чи катастрофічного характеру, яка потенційно здатна викликати дистрес практично в будь-якої людини» [22, с. 688]. Наголошується, що йдеться не стільки про «хворобу» у вузькому біомедичному сенсі, скільки про природну, хоч і болісну, реакцію психіки на екстремальні обставини. Однак у багатьох випадках симптоми ПТСР набувають такого ступеня вираженості, що суттєво порушують повсякденне функціонування людини, її здатність працювати, будувати стосунки, планувати майбутнє [22, с. 688].

Клінічні прояви ПТСР можуть виникати після латентного періоду тривалістю від кількох тижнів до шести місяців і мати хвилеподібний або хронічний характер, іноді з формуванням стійких змін особистості. Багато людей, які пережили катастрофи, бойові дії або полон, навіть без видимих фізичних ушкоджень, через роки демонструють невротичні,

патохарактерологічні та психосоматичні симптоми [22, с. 688]. Дослідження показують, що ПТСР часто поєднується з іншими психічними розладами: депресіями, тривожними розладами, зловживанням психоактивними речовинами, суїцидальною поведінкою. Коморбідність істотно ускладнює лікування та вимагає мультидисциплінарного підходу [23, с. 270–271].

Окрему проблему становить поєднання ПТСР з наслідками черепно-мозкових травм, які нерідко є результатом поранень під час бойових дій. Легка або помірна ЧМТ, що залишається нерозпізнаною, може маскуватися під симптоми ПТСР, ускладнювати діагностику та знижувати ефективність психотерапевтичних і медикаментозних втручань. Тому пацієнти, які пережили травматичні події і поранення, потребують всебічного медико-психологічного обстеження [23, с. 270–271].

Зарубіжний досвід (зокрема США) демонструє, що системний підхід до проблеми ПТСР включає не лише клінічну діагностику та лікування, а й розгалужену мережу державних програм реабілітації ветеранів, спеціалізовані реабілітаційні центри, інформаційні кампанії щодо зменшення стигматизації психічних розладів, підготовку військових психологів та психотерапевтів до роботи саме з наслідками бойового стресу [23, с. 268–269, 270–271]. У цьому контексті ПТСР розглядається не як «особиста проблема» ветерана, а як важливий об'єкт публічної політики у сфері охорони психічного здоров'я та ветеранської політики.

В Україні, попри наявність окремих позитивних зрушень, системна публічна політика у сфері психічного здоров'я військовослужбовців та ветеранів ще перебуває в стадії активного формування. На нормативному рівні ухвалено низку законів і програм, спрямованих на соціальний захист ветеранів, розвиток системи медико-психологічної допомоги, створення мережі центрів психологічної підтримки та реабілітації військових. У межах реформ сектору безпеки й оборони, а також ветеранської політики розвиваються служби морально-психологічного забезпечення, удосконалюється система підготовки

офіцерів та командирів до роботи з особовим складом. Однак ці процеси часто мають фрагментарний характер, залежать від ресурсних можливостей та міжвідомчої координації.

Серед ключових прогалин публічної політики у цій сфері можна виокремити: кадровий дефіцит — нестачу кваліфікованих військових психологів, психотерапевтів, кризових консультантів, особливо на передовій та в малих громадах; обмежені можливості реабілітації — недостатню кількість спеціалізованих закладів, черги на лікування, нерівний доступ до послуг між різними регіонами; слабку міжвідомчу взаємодію — розрізненість зусиль між силовими структурами, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством у справах ветеранів, соціальними службами; відсутність або недостатню деталізацію стандартизованих протоколів психодіагностики, лікування та довготривалої підтримки осіб із ПТСР, адаптованих саме до умов війни та бойового досвіду; стигматизацію психічних розладів, яка продовжує стримувати військових і ветеранів від звернення по допомогу.

Таким чином, психологічні наслідки війни безпосередньо впливають на формування та зміну публічної політики. Масштаб ПТСР та інших розладів, пов'язаних із бойовим досвідом, зумовлює:

- потребу в розробці нових нормативних актів, що регламентують систему психологічної допомоги військовим і ветеранам;
- запровадження нових стандартів підготовки військовослужбовців, командирів, психологів, медичних працівників з урахуванням травмоорієнтованого підходу;
- розширення програм реінтеграції та ресоціалізації для ветеранів, звільнених з полону, поранених, осіб з інвалідністю внаслідок війни;
- інтеграцію принципів доказової психології та психотерапії у державні стандарти надання допомоги;

– посилення інформаційної складової публічної політики, спрямованої на зменшення стигми, підвищення обізнаності та формування культури звернення по психологічну допомогу.

Необхідним елементом ефективної публічної політики у військових структурах є також увага до становлення особистості військовослужбовця на всіх етапах служби: від базової підготовки й морально-психологічного виховання до участі в бойових діях і подальшого повернення до мирного життя. Це вимагає розробки і впровадження комплексних програм психологічної підготовки, регулярної психодіагностики, індивідуальних та групових форм підтримки, використання сучасних психокорекційних і реабілітаційних технологій [27, с. 191–195; 33, с. 44–45].

Теоретичні засади розуміння ПТСР ґрунтуються на чотирьох основних парадигмах, які підкреслюють роль вроджених механізмів підтримки гомеостазу, адаптаційної функції стрес-реакції, багатостадійності пристосування до травми та обмеженості ресурсів організму для подолання надмірного навантаження [22, с. 693]. У міжнародній класифікації (МКХ-10) визначено діагностичні критерії ПТСР, що передбачають наявність травматичної події, нав'язливих спогадів, уникання, симптомів підвищеної збудливості тощо [22, с. 694]. Знання цих критеріїв є необхідним для практичних психологів та психіатрів, однак в умовах війни цього вже недостатньо: потрібні державні механізми забезпечення доступу до діагностики та лікування, а також інтеграція психологічної допомоги в систему оборонного й соціального управління.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що проблема ПТСР та інших психічних наслідків війни є не лише викликом для системи охорони здоров'я, а й серйозним тестом для публічної політики у військовій сфері. Формування ефективної політики вимагає поєднання принципів гуманізму, доказової психології, міждисциплінарності, довготривалого супроводу та сталого розвитку. Без належної нормативної бази, ресурсного забезпечення,

міжвідомчої координації та суспільної підтримки навіть найкращі клінічні підходи не зможуть у повній мірі реалізувати свій потенціал. Саме тому інтеграція психологічних аспектів у публічну політику оборони має розглядатися як один із пріоритетних стратегічних напрямів державної політики в умовах війни та повоєнного відновлення.

2.2. Психологічна адаптація військовослужбовців до змін у публічному управлінні

Тривале збройне протистояння на сході України зумовлює не лише загострення воєнно-політичної ситуації, а й необхідність поглибленого осмислення психологічних особливостей поведінки військовослужбовців, зокрема тих, хто опиняється перед ризиком або фактом потрапляння в полон. Аналіз деструктивних впливів на військовополонених з боку поневолювачів переконливо засвідчує, що без завчасно організованої психологічної підготовки особового складу Збройних Сил України до можливості полону значно зростає імовірність дезорганізації поведінки, втрати самоконтролю та руйнування внутрішніх опор особистості [25, с. 14]. У контексті сучасних реформ сектору безпеки та оборони, інтеграції до євроатлантичного простору та поступового впровадження стандартів НАТО, зокрема у сфері підготовки, ротацій, цифрових систем управління та протоколів реагування, потреба у такій підготовці набуває особливої актуальності.

Варто зауважити, що зазначена проблематика й досі недостатньо розроблена в українській науковій літературі. Існуючі праці лише частково торкаються психологічних аспектів перебування у полоні, а також специфіки адаптації військових до повернення з неволі. З огляду на це доцільним є здійснення розгорнутого теоретичного аналізу особливостей поведінки військовослужбовця в умовах полону, а також окреслення чинників, які сприяють його виживанню, збереженню ідентичності та мінімізації довготривалих психотравматичних наслідків [25, с. 14–15]. У цьому контексті важливим стає й розмежування різних типів психологічної адаптації —

когнітивної, емоційної, поведінкової та соціальної, адже кожна з них по-своєму впливає на здатність військовослужбовця витримувати екстремальні умови полону та надалі інтегруватися в оновлене публічне й військове управлінське середовище.

Полон як феномен супроводжує розвиток цивілізації від найдавніших часів і завжди розглядався як одна з найбільш драматичних форм втрати свободи. Перебування в полоні є одним із найскладніших станів для людини як психосоціальної істоти, оскільки поєднує фізичну загрозу, емоційне виснаження, руйнування звичних соціальних зв'язків і різку зміну статусу. Страх військових перед можливістю потрапляння в полон має глибоке коріння й значною мірою формується як на основі реальних історій та свідчень звільнених осіб про жорстокість, тортури, приниження, так і на ґрунті колективної пам'яті про масове знищення військовополонених у минулих війнах. Він посилюється усвідомленням того, що протягом історії воєн полонені неодноразово розглядалися як тягар для військового підрозділу, оскільки потребували охорони та утримання, що значно знижувало мобільність та маневреність військ. Унаслідок цього їх нерідко знищували або відпускали фізично скаліченими й психічно травмованими, перетворюючи на додатковий тягар для власного суспільства і, водночас, на своєрідне застереження для інших. Показові в цьому сенсі статистичні дані періоду Другої світової війни: 11 % полонених американців і британців не пережили полону (значна їх частина загинула в японських таборах), близько 60 % радянських полонених не повернулися з німецьких концтаборів, а 45 % німецьких військовослужбовців загинули в радянському полоні [25, с. 15].

Слід врахувати, що для самого військовослужбовця у стигматизуючому позначенні «військовополонений» імпліцитно міститься натяк на його «неповноцінність», «помилковість дій» чи навіть провину за факт потрапляння в полон. Це створює додатковий тиск на емоційну сферу, знижує рівень самоповаги й ускладнює процес подальшої реінтеграції. У сучасному

українському суспільстві й досі існують соціальні стереотипи, упередження та помилкові судження щодо військовополонених. У суспільній свідомості нерідко закріплюються установки, в яких міститься відкрита або прихована оцінка колишніх полонених як осіб, «нездатних до повноцінного життя» чи «професійно неспроможних». Такі уявлення фактично перетворюються на ярлик (соціальну стигму), який суспільство «навішує» на колишнього бранця, ускладнюючи його спроби повернутися до нормального життя, відновити довіру до себе і навколишніх [24, с. 3].

У науковій літературі соціально-психологічну модель наслідків військового полону пропонують розглядати як сукупність трьох взаємопов'язаних рівнів психологічних феноменів.

На макрорівні (або причинному рівні) відображаються соціальні та особистісні фактори, що формують умови становлення «ідентичності полоненого» — суспільні уявлення, військова культура, державна політика щодо військових та ветеранів, історичний досвід поводження з полоненими, а також особистісні характеристики військовослужбовця. Основний, або ціннісно-смысловий рівень, розкриває особистісні особливості військовополоненого, структуру його цінностей, вірувань, мотиваційних утворень, які зазнають трансформації під впливом полону, а також типологію базових психічних процесів і переживань.

Мікрорівень (поверховий рівень) віддзеркалює конкретні фізіологічні та поведінкові новоутворення у колишніх військових бранців: зміни у сні, апетиті, моторній активності, реактивності, схильність до тривожних або депресивних станів, труднощі у спілкуванні, уникання соціальних контактів тощо.

Приклади інших країн демонструють результативність системного підходу до підтримки психічного здоров'я військових, зокрема тих, хто зазнав полону чи тривалих бойових дій. Так, у США функціонують розгалужені державні програми реабілітації ветеранів, створена мережа військових госпіталів із психологічною та психіатричною спеціалізацією, реалізуються

інформаційні кампанії, спрямовані на зниження рівня стигматизації психічних розладів і формування більш толерантного ставлення до звернення по психологічну допомогу.

Така трирівнева модель дає змогу комплексно описати еволюцію особистості під впливом травматичного досвіду полону й окреслити точки прикладання психокорекційних та реабілітаційних впливів (див. рисунок 2.1).

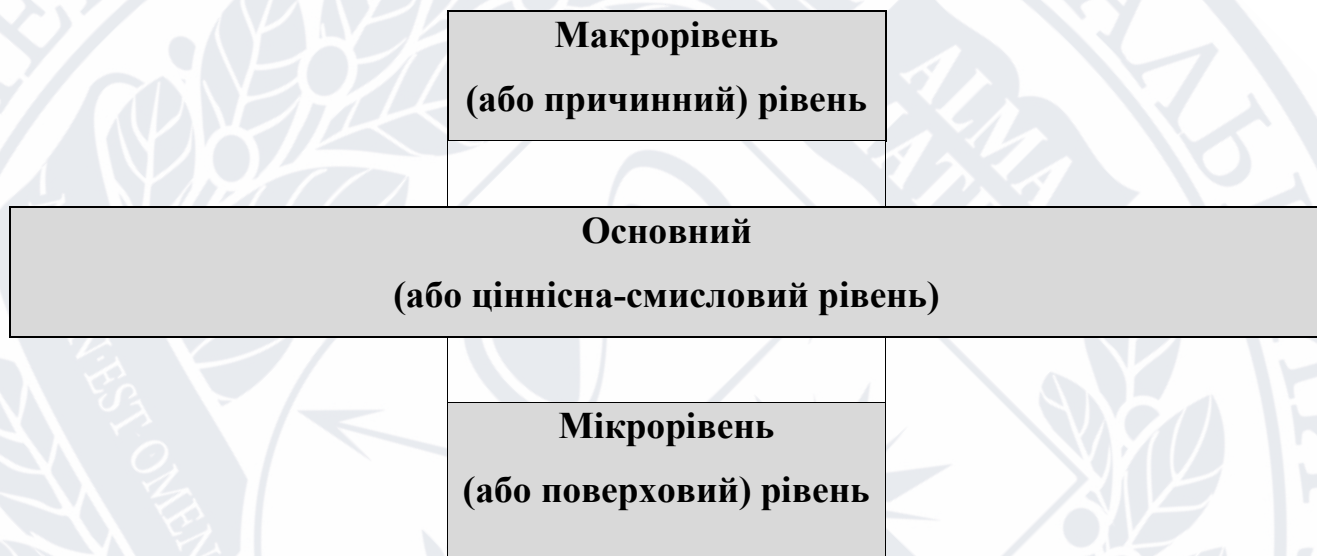

Рисунок 2.1. Соціально-психологічна модель наслідків військового полону [24]

У цих програмах активно застосовуються сучасні цифрові платформи, онлайн-консультації, мобільні застосунки для самодопомоги, що відповідає загальній тенденції до цифровізації системи охорони здоров'я та публічного управління [23, с. 268–269, 270–271]. Україна лише робить перші кроки в цьому напрямі: ухвалено низку законів, розроблено окремі цільові програми в межах Міністерства оборони та інших органів публічної влади. Проте цим заходам, як свідчить аналіз, бракує системності, стабільного фінансового підґрунтя та налагодженої міжвідомчої координації, що ускладнює їх практичну реалізацію [23, с. 268–269].

Необхідною складовою ефективної публічної політики у військових структурах є врахування психологічних аспектів становлення

військовослужбовця як суб'єкта професійної діяльності та учасника бойових дій. Цей процес є тривалим, поетапним і вимагає комплексного підходу, оскільки включає не лише базову військову підготовку й спеціалізоване навчання, а й цілеспрямоване виховання моральних якостей, формування психологічної готовності до виконання бойових завдань, набуття практичного досвіду в умовах навчальних і реальних операцій. Сучасні реформи в секторі безпеки та оборони, впровадження стандартів НАТО, оновлення процедур ротації, мобілізації, управлінських протоколів та цифрових систем командування створюють нове середовище, у якому становлення військовослужбовця відбувається під впливом не лише традиційних чинників (фізичної, тактичної, вогневої підготовки), а й посилених вимог до його когнітивної, емоційної, поведінкової та соціальної адаптації.

У цьому контексті важливо розробляти актуальні програми психологічної реабілітації військовиків, здійснювати регулярну психодіагностику їхнього морально-психологічного стану, а за потреби — надавати цілеспрямовану психологічну допомогу із використанням сучасних методів та інноваційних технологій, включно з елементами телемедицини, онлайн-підтримки та спеціалізованих цифрових сервісів для військових [27, с. 191–195]. Такий підхід дозволяє підвищити гнучкість системи публічного управління, адаптувати її до викликів повномасштабної війни та забезпечити більш ефективну інтеграцію української практики до стандартів НАТО у сфері психологічної підтримки особового складу.

Становлення військовослужбовця можна розглядати як процес цілісного формування особистості людини, яка свідомо обрала військову професію та проходить шлях від попередньої підготовки до безпосередньої участі у військових операціях. Цей процес включає як інтенсивну фізичну підготовку та оволодіння військово-технічними навичками, так і психологічну адаптацію до специфіки військового середовища, інтеріоризацію військово-професійних цінностей, розвиток психологічної стійкості, формування навичок

конструктивної комунікації в колективі, опанування умінням приймати рішення в стресових ситуаціях. Ключову роль у становленні військового відіграють навчання, тренування, виховна робота, а також послідовне занурення в систему військової культури. У процесі професійного розвитку військовослужбовець поступово починає відчувати себе невід'ємною частиною військового колективу, що сприяє формуванню стійкої військової ідентичності та підсилює його мотивацію до служби [27, с. 192].

Психологічна підготовка військовослужбовця є організованим і системним процесом, спрямованим на формування й розвиток психічної стійкості та готовності діяти в різноманітних бойових ситуаціях, у складних і кризових умовах, під час тривалого нервово-психологічного напруження та посиленого службового навантаження як у період війни, так і в мирний час. У сучасних умовах до традиційних форм підготовки додаються елементи, пов'язані з опануванням нових управлінських протоколів, цифрових платформ командування, стандартів НАТО щодо планування операцій та роботи з особовим складом, що висуває додаткові вимоги до когнітивної адаптації військових — здатності швидко опановувати нові алгоритми дій та інтегрувати їх у свою професійну діяльність. Дослідники зауважують, що становлення військовика значною мірою залежить від рівня його вмотивованості: саме система військових цінностей мотивує військовослужбовця до якісного виконання професійних обов'язків, дотримання високих етичних стандартів, сумлінного служіння своєму народові, а також сприяє формуванню довіри до керівництва, взаємоповаги та взаємодопомоги всередині військового колективу [27, с. 192].

Психічна стійкість охоплює систему взаємопов'язаних психічних якостей військовослужбовця, що включає розуміння труднощів, які виникають у різних типах бойових ситуацій, та вміння керувати власною поведінкою відповідно до цих умов; усвідомлення можливих дій противника та способів протидії йому, знання тактики дій власних військ, уміння орієнтуватися в оновлених

управлінських протоколах і цифрових системах зв'язку; глибоке розуміння своїх службових обов'язків і власних можливостей щодо використання бойової техніки та зброї; наявність стійких навичок і вмінь щодо вирішення проблем під час виконання бойових завдань, здатність управляти власними психічними станами і поведінковими реакціями, адекватно оцінювати свої ресурси та готовність до виконання поставлених завдань; переконання, мотиваційні установки й психологічні настанови на важливість та реалістичність успішного виконання бойової місії; особистісні риси воїна, що віддзеркалюють його здатність долати труднощі війни, майстерно керувати своїм психологічним станом і діями в умовах невизначеності та високих ризиків. Як бачимо, система психічних якостей, що формує психічну стійкість, тісно пов'язана з тими завданнями, які розв'язуються під час виконання бойових функцій, а також із вимогами сучасних реформ у сфері публічного управління, що впливають на організацію служби, ротації, мобілізацію, зміну управлінських протоколів та стандартів взаємодії [27, с. 193].

З урахуванням цього, для комплексного аналізу та практичного забезпечення психологічної адаптації військовослужбовців доцільно виокремити основні групи факторів, що впливають на її перебіг. Узагальнена характеристика таких факторів наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Фактори впливу на психологічну адаптацію військовослужбовців [53]

ГРУПА ФАКТОРІВ	ЗМІСТ ВПЛИВУ
Індивідуально-психологічні	• рівень стресостійкості та здатність до подолання психологічного навантаження. • внутрішня мотивація до служби, бойовий дух, почуття обов'язку; • адекватна самооцінка, упевненість у власних діях; • тип темпераменту, особистісні риси (відповідальність, дисциплінованість, витривалість).
Соціально-психологічні	• психологічний клімат у підрозділі: взаємоповага, довіра, відсутність конфліктів; • підтримка командирів: компетентність, справедливість, здатність мотивувати. • групова згуртованість та рівень взаємодопомоги між

	побратимами; • якість комунікації та взаєморозуміння в колективі; • підтримка родини та соціального оточення.
--	---

Продовження таблиці 2.1

Організаційно-управлінські	• стиль керівництва та його відповідність умовам служби; • ефективність командних рішень, чіткість постановки завдань; • комунікаційна структура: доступ до інформації, прозорість наказів; • наявність психологічної служби та якість її роботи.
Соціально-економічні	• рівень матеріального забезпечення (зарплата, доплати, пільги); • умови проживання та побуту під час служби; • забезпеченість екіпіровкою, засобами захисту, технікою; • можливості кар'єрного зростання та професійного розвитку.
Культурно-ціннісні	• патріотизм, почуття причетності до захисту держави; • морально-етичні норми, війська честь і дисципліна; • суспільна підтримка військових та довіра до армії; • усвідомлення значення служби у контексті безпеки країни.

Як показує аналіз, формування цих якостей неможливе без цілеспрямованої державної політики, яка охоплює систему військової освіти, підготовку командирів, розвиток психологічної служби, створення інфраструктури реабілітації та постійної підтримки військовослужбовців та їхніх сімей [27, с. 191–195; 33, с. 44–45].

Отже, реалізація публічної політики у військовій сфері має ґрунтуватися на принципах гуманізму, доказової психології, міждисциплінарності, цифровізації та довгострокової відповідальності держави за наслідки війни для людського капіталу. Формування результативної політики щодо військових структур України передбачає системне врахування психологічних викликів і ризиків як у воєнний, так і в мирний час. Забезпечення розвиненої системи психологічної підтримки, створення інституційної бази для реабілітації, впровадження обов'язкової психологічної підготовки командирів, посилення міжвідомчої співпраці – все це є ключовими умовами успішної реалізації оборонної політики. В умовах тривалої збройної агресії Україна має дбати не лише про відновлення територіальної цілісності, а й про збереження та

відновлення психічного здоров'я своїх захисників як стратегічного ресурсу держави [23; 27; 33].

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУРАХ

3.1. Зарубіжний досвід публічної політики та управління щодо ментального здоров'я військових

Реалізація публічної політики у військових структурах належить до найскладніших сфер державного управління, оскільки поєднує в собі політичні рішення, бюджетно-фінансові інструменти та організацію оборонних спроможностей держави. Показовим орієнтиром у міжнародній практиці виступає процес оборонного планування НАТО — NATO Defense Planning Process (NDPP). NDPP функціонує як циклічний механізм, що охоплює визначення політичних пріоритетів, формування вимог до спроможностей, оцінювання прогресу їх досягнення та погодження спільних цілей між союзниками [42; 34].

Недосконалість інститутів публічної політики (органів державної влади й місцевого самоврядування, виборчих процедур, політичних партій, великого бізнесу, громадських організацій), а також відсутність узгодженості, скоординованості й результативності їхніх спільних дій суттєво гальмують розвиток суспільства й держави. У підсумку це перетворюється на чинники кризи та дестабілізації, які підживлюють деструктивні процеси в соціумі. Таку ситуацію відображають інституційні трансформації державної та політичної влади, зокрема деформація інституту розподілу влади, низький рівень або фактична відсутність репрезентації інтересів значних соціальних груп у політичних програмах і практичних діях партій, громадських утворень і уряду.

Причинами цього є недостатня політична та громадянська активність соціальних груп, їхня неспроможність чітко окреслити власні цілі, інтереси й пріоритети. Усе це знижує потенціал ефективного управління суспільним розвитком, оскільки ставить під сумнів можливість чіткого визначення пріоритетних завдань управлінського процесу, спрямованого на організацію політичного, соціокультурного життя, проведення послідовної демографічної політики, забезпечення підтримки держави з боку громадян, а також ухвалення політичних рішень без урахування суспільної думки, яка завжди поділяється на позиції прихильників і опонентів більшості [4, с. 202–207].

Процес дезавування (дискредитації) державної та публічної влади відбувається на тлі спроб розв'язати нагальні проблеми, але часто — в обхід принципу політичної відповідальності за прийняті рішення та їхні наслідки. Це посилює науковий та практичний інтерес до дослідження специфіки формування й реалізації публічної політики в умовах обмеженості ресурсів, що витрачаються на підготовку й виконання державно-управлінських та політичних рішень. Наслідком стає розрив між суспільством і публічною сферою, простором вироблення та реалізації публічної політики, що виявляється у відсутності ефективної взаємодії між органами влади й інститутами громадянського суспільства, а також у фактичній нерівності акторів публічного управління в процесах суспільного розвитку.

Подібні явища спостерігалися в історії багатьох країн, вплинувши на формування їхнього досвіду у сфері публічної політики. Теоретико-методологічна рефлексія над цими процесами спирається на міждисциплінарну методологію, яка інтегрує здобутки теорії політичної комунікації, соціології, економіки, а також сучасних підходів державного та публічного управління. В останньому випадку увага зосереджується передусім на взаємодії владних структур і суспільства в площині ухвалення та реалізації державно-управлінських і політичних (публічно-політичних) рішень. У науковій літературі ці дослідження умовно поділяють на англосаксонську

(американську) та західноєвропейську традиції. Перша розглядає публічну політику переважно як процес прийняття й виконання рішень урядом, тоді як друга поєднує концепти публічної сфери, політичних мереж (policy networks) та аналізу ролі держави у публічному просторі [4, с. 204–205].

Сучасні концепції «соціетального» управління (governance), спроможності держави (state capacity), політичних мереж та багаторівневих інститутів, здатних адаптуватися до зростаючих суспільних вимог, по-різному окреслюють механізми зв'язку між державою і громадянами. Саме теоретичні моделі публічної політики, що пояснюють співзалежність між впливом політики на суспільство та результативністю державної влади (через взаємодію інститутів держави й суспільства, передусім із позицій теорії політичних мереж), поступово зміщують акценти у бік мережевих підходів [34].

Принципи, що формуються в сучасній публічній політиці та публічній владі, передбачають конструювання в межах теорії політичних мереж таких моделей суспільства, які можна розглядати як технології соціальної організації. Вони описують взаємодію держави й суспільства в логіці багатосуб'єктного управління. Мережеві структури дозволяють поєднати реалізацію й управління державними стратегіями, розвиток локальної демократії, децентралізацію, функціональне об'єднання учасників управління державою, включно із суб'єктами публічної влади, а також забезпечити рівність сторін у виробленні, ухваленні та реалізації державно-політичних рішень, що становлять зміст публічної політики.

Традиційне для американської практики розуміння публічної політики як політики, що здійснюється державними службовцями та органами влади і стосується значної кількості людей, котрі залучені до вироблення, ухвалення й реалізації загальної стратегії розвитку держави, у країнах Європи поступово трансформувалося. Це було частково зумовлено тим, що американська модель публічної політики зблизилася з концепціями соціальної держави, регулювання

економічного зростання й стабільності, які формувалися під впливом історичних тенденцій розвитку американського суспільства у XX столітті [37].

Водночас зберігається сильна орієнтація (характерна для американської традиції) на ототожнення публічної політики з діяльністю держави й державного апарату. Дослідники пов'язують це з демократизацією інституційного розвитку громадянського суспільства, високим рівнем децентралізації політичної системи США та значною роллю конкуренції [47].

Європейська ж традиція формувалася з урахуванням «зростаючої незалежності» сучасної держави від безпосереднього вирішення ряду соціальних проблем. Частина з них делегувалася інститутам громадянського суспільства, частина — трансформувалася у політичні вимоги й інтереси, які обґрунтовувалися впливом науки. Унаслідок цього державне управління як апарат реалізації публічної політики в європейській практиці ґрунтується на інтегративному баченні, за якого публічна політика розглядається як сфера регулювання всіх основних напрямів життєдіяльності суспільства. Це передбачає врахування суспільних інтересів на всіх етапах вироблення, ухвалення та реалізації політичних і державно-управлінських рішень у координатах координаційних дій і стратегій. У цьому контексті публічна політика розуміється як «демократична взаємодія політичних акторів у ліберальній державі», тобто суб'єктів різних груп за інтересами, державних і недержавних політичних акторів, для яких публічність означає дотримання процедурних норм щодо визначення соціальних проблем як із боку громадян, так і з боку уряду. Такий підхід, заснований на активній участі громадян у вирішенні державних питань, забезпечує реальне вкорінення публічної політики в європейській політичній практиці [40; 43].

З огляду на специфіку політичного та державного управління в Європейському Союзі, практика вироблення та реалізації публічної політики в ЄС базується на принципі рівноправності всіх держав-членів і співуправління. Це означає створення та функціонування кількох рівнів інституцій, покликаних

узгоджувати інтереси між наднаціональними, національними та міждержавними організаціями й структурами, що репрезентують різні політичні й економічні групи. В науковій літературі зазначається, що в спрощеному вигляді інтереси можна згрупувати в три основні блоки: трудові ресурси, доходи різних суб'єктів, публічна політика. Уніфікація й узгодження цінової та регіональної політики, створення спільного ринку формують гнучку багаторівневу систему узгодження інтересів (див. таблицю 3.1).

Таблиця 3.1

Основні інструменти реалізації публічної політики в ЄС

Група інструментів	Приклади реалізації	Мета
Адміністративно-управлінські	Надання статусу спеціальних економічних зон (Канада)	Підвищення ефективності управління регіонами
Економічні стимули	Пільги для підприємств у депресивних районах (Франція)	Розвиток нових виробництв і зайнятості
Просторово-територіальні	Розміщення інвестицій у конкретних регіонах (Португалія, Італія)	Рівномірний розвиток територій
Фінансово-кредитні	Дотації, субсидії, концесії (Норвегія, Швеція)	Забезпечення конкурентоспроможності регіонів

Враховуючи особливості здійснення публічної політики в ЄС, дослідники виокремлюють чотири основні групи інструментів реалізації регіональної політики, які застосовуються і поза межами Європи:

1. адміністративно-управлінські (надання особливого статусу певним територіям, як, наприклад, у Канаді);
2. засоби стимулювання розміщення нових підприємств (створення спеціальних промислових зон, перенесення виробництв у депресивні райони, як у Франції);
3. просторовий розподіл економічної активності (механізми концентрації нових підприємств у визначених районах, як у Португалії та Італії);

4. фінансово-кредитні інструменти публічної політики (дотації, кредити, субсидії тощо).

Для кращого розуміння логіки розвитку публічної політики доцільно здійснити порівняльний аналіз американської та європейської моделей, що дозволяє виокремити їхні спільні та відмінні риси. Узагальнені результати наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика американської та європейської моделей публічної політики

Критерій	Американська модель	Європейська модель
Основна ідея	Публічна політика = діяльність уряду	Публічна політика = взаємодія держави та суспільства
Головний суб'єкт	Держава, адміністративний апарат	Держава + громадянське суспільство
Цілі	Ефективність державних рішень, управління ресурсами	Консенсус, децентралізація, демократична участь
Механізм реалізації	Через державні інститути та службовців	Через партнерство, мережеву взаємодію, співуправління
Приклади країн	США, Канада, Австралія	Німеччина, Франція, Швеція, Італія
Слабкі сторони	Надмірна централізація влади	Повільність процесів узгодження

У сфері публічної діяльності та організації регіонального розвитку (зокрема через концесійні механізми, фінансування інфраструктури, підтримку науково-дослідної, інноваційної, освітньої та консалтингової діяльності) [41; 43; 44] зарубіжні держави застосовують перелік інструментів, що вже довели свою ефективність.

Досвід країн, які стикалися з війною на власній території, показує, що основними викликами стають руйнування звичних управлінських механізмів, різка трансформація економічної структури, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, зростання бідності, інфляція та спад інвестиційної активності банків. З погляду модернізації системи публічного управління в умовах воєнного стану й

наступного відновлення особливий інтерес викликає досвід розбудови мобілізаційних систем забезпечення життєдіяльності держави.

Показовими є кейси Ізраїлю та Швейцарії. В Ізраїлі завдяки мобілізаційному резерву, до якого входять усі колишні військовослужбовці (на строкову службу призиваються всі здорові чоловіки віком 18–29 років та незаміжні жінки віком 18–24 роки, придатні за станом здоров'я), чисельність армії може збільшуватися з 200 тис. до 800 тис. добре підготовлених бійців у дуже стислий термін [18, с. 32].

Армія Швейцарії будується за змішаним принципом — на основі контрактних офіцерів і призовників. Призовники становлять резерв: військовій службі підлягають усі чоловіки-громадяни, зазвичай протягом 260 днів, розподілених на приблизно десять років. Нині чисельність армії становить близько 140 тис. осіб (із них близько 25 тис. — контрактники-офіцери), але мобілізаційний резерв може сягати понад 600 тис. вояків за одну добу, а протягом двох діб держава здатна виставити до строю близько двох мільйонів бійців за загальної чисельності населення 8,6 млн. Фактично Швейцарія мінімізує витрати на постійну армію та спирається на концепцію «озброєного народу». Військова служба здійснюється через періодичні навчальні збори, що зручно для громадян і економно для держави. Перевагами такої моделі є міцний зв'язок армії з населенням, гнучкість служби, індивідуальний контакт командирів із підлеглими та висока швидкість мобілізації [18, с. 32–33]. Порівняльну характеристику детальніше подано в Додатку 3.

Зарубіжний досвід переконує, що ефективна реалізація публічної політики у військовій сфері можлива лише за умови інтеграції політичних рішень, бюджетного планування, прозорих процедур і дієвого контролю. Для України особливо актуальними є адаптація елементів NDPP, створення національної моделі планування, програмування, бюджетування та оцінювання (PPBE), посилення антикорупційних інструментів і впровадження регулярного публічного аудиту оборонних програм. Такі підходи сприятимуть підвищенню

ефективності управління ресурсами та зміцненню національної безпеки в євроатлантичному вимірі [34; 27; 42; 46].

У підсумку комплексне використання описаних механізмів реалізації публічної політики на регіональному й національному рівнях має бути спрямоване на забезпечення збалансованого розвитку територій, держави й суспільства. Загальна модель вироблення та реалізації публічної політики за участю як державних, так і недержавних політичних акторів передбачає узгодження позицій на всіх стадіях циклу — від визначення проблеми до оцінювання результатів рішень. Відмінності у баченні головного суб'єкта публічної сфери — чи то держави (американська традиція), чи множинних акторів (європейський плюралістичний підхід) — безпосередньо впливають на вибір конкретних механізмів і засобів узгодження інтересів, а отже, і на якість реалізації публічних інтересів у суспільстві.

Таблиця 3.3

Порівняльна характеристика підходів США, Канади, НАТО та України до оборонного планування і публічної політики у військовій сфері

Критерій	США	Канада	НАТО (NDPP)	Україна
Базова модель	Американська модель публічної політики, фокус на урядових рішеннях і державних інституціях	Поєднання американської моделі з елементами європейського підходу, сильна роль федерації та провінцій	Колективна модель планування спроможностей на основі консенсусу союзників	Перехідна модель, поєднання пострадянських практик з елементами євроатлантичних стандартів
Оборонне планування	Розвинена система РРВЕ, чіткий зв'язок між стратегією, ресурсами та програмами	Інтегроване планування, узгодження оборонної політики з політикою безпеки та союзницькими зобов'язаннями	NDPP як спільний цикл: політичні пріоритети → вимоги до спроможностей → оцінка виконання → національні плани [42; 34]	Реформована, але ще фрагментарна система, у процесі наближення до моделей NDPP і РРВЕ [27; 42; 46]
Роль громадянського суспільства	Високий рівень залучення через комітети, слухання, think-tanks, медіа	Активна участь громадських організацій, ветеранських спільнот, провінційних урядів	Консультації з експертним середовищем держав-членів, але основні рішення — на рівні урядів	Поступове зростання ролі волонтерських, ветеранських і правозахисних організацій
Прозорість і контроль	Розвинені механізми парламентського, фінансового та громадського	Сильні інституції аудиту, парламентські комісії, омбудсмени	Колективний політичний і військовий контроль, спільні оцінки й	Частково імplementовані механізми прозорості;

	контролю		рев'ю	антикорупційні ризики залишаються високими [18; 27; 46]
--	----------	--	-------	---

З огляду на наведене порівняння, Україна може цілеспрямовано адаптувати низку ключових елементів із практик США, Канади та НАТО. Передусім ідеться про запровадження повноцінного циклу оборонного планування за логікою NDPP, коли політичні пріоритети, оцінка загроз і ресурсні можливості не декларуються окремо, а системно пов'язуються з чітко визначеними цілями у сфері спроможностей, закріпленими в стратегічних та програмних документах, а досягнення цих цілей підлягає регулярному моніторингу, перегляду та незалежному аудиту [34; 42]. Такий підхід дає змогу не лише підвищити керованість оборонної політики, а й синхронізувати національне планування з євроатлантичними стандартами, що особливо важливо в контексті майбутнього членства України в НАТО.

Важливим стратегічним напрямом є також розбудова національної системи PPBE, яка забезпечує прозорий, відтворюваний зв'язок між Стратегією національної безпеки, довгостроковими програмами розвитку Збройних Сил, іншими силами безпеки та конкретними бюджетними рішеннями. Ідеться про поетапний перехід від «ручного» розподілу ресурсів до програмно-цільового підходу, коли кожна гривня оборонних витрат прив'язана до вимірюваного результату — сформованої спроможності, досягнутого індикатора готовності чи скороченого часу реагування [27; 46]. Наразі в Україні така система перебуває на стадії становлення, окремі її елементи запроваджуються фрагментарно, що обумовлює потребу в інституційному закріпленні процедур PPBE, підготовці фахівців відповідного профілю та запровадженні сучасних цифрових інструментів аналізу, планування й контролю. У перспективі повноцінне функціонування NDPP-сумісного циклу оборонного планування та національної моделі PPBE має стати основою не тільки для раціонального використання оборонних ресурсів, а й для підвищення довіри суспільства й

міжнародних партнерів до української системи публічного управління в секторі безпеки й оборони [27; 34; 42; 46].

Окремої уваги потребує посилення механізмів парламентського, фінансового та громадського контролю за реалізацією оборонних програм — через інституційно сильні комітети, незалежний аудит, публічні звіти й залучення експертних спільнот. Корисним є й канадський досвід поєднання федеративного рівня управління з активною участю регіонів і місцевих громад у формуванні політики безпеки, що може бути адаптовано до умов децентралізованої України після завершення війни [18; 19; 41].

Отже, у комплексі ці запозичення дозволять не лише технічно наблизитися до євроатлантичних стандартів публічної політики в її психологічному сенсі, а й якісно змінити культуру ухвалення рішень, зробивши публічну політику у ментальному вимірі більш прозорою, відповідальною та орієнтованою на військовослужбовців та цивільних громадян.

3.2. Оцінка ефективності та пропозиції щодо вдосконалення вітчизняної публічної політики у військових структурах з урахуванням психологічних аспектів

Концепт «публічна політика» належить до багатовимірних категорій, дослідження яких ускладнюється наявністю різних наукових підходів, методологій та, відповідно, множинних інтерпретацій її змісту. У сучасній науковій традиції публічну політику розглядають одночасно як суспільне явище, як інструмент реалізації владних повноважень, як засіб узгодження інтересів різних груп, а також як механізм організації взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесу.

Проблематика надання психологічної допомоги й підтримки постраждалим та учасникам бойових дій в умовах повномасштабної війни

набула статусу одного з ключових завдань для фахівців психолого-соціальних служб, діяльність яких пов'язана із захистом життя і здоров'я людей у кризових, непередбачуваних та екстремальних умовах. Саме в цьому вимірі найбільш проявляється зв'язок між публічною політикою, оборонним менеджментом та психологічними аспектами функціонування військових структур.

Слід підкреслити, що на сучасному етапі Україні не вдається повною мірою використати зарубіжний досвід у сфері психологічної реабілітації, підтримки ветеранів і побудови системи психічного здоров'я. Це зумовлено, насамперед, тим, що держава перебуває у фазі активних бойових дій, а значна частина напрацьованих у мирний час моделей не враховує масштаб, інтенсивність та тривалість російсько-української війни. Крім того, на шляху імплементації нових стандартів публічної політики та управління існує низка глибинних інституційних проблем, які не лише уповільнюють, а в окремих випадках фактично блокують перехід до сучасних підходів в умовах необхідності посилення обороноздатності країни.

По-перше, фактична незавершеність адміністративно-територіальної реформи створює ризики наростання інституційних диспропорцій у взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Це ускладнює узгодження повноважень у сфері безпеки, мобілізації, соціального захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей. До того ж на різних щаблях владної ієрархії періодично озвучуються наративи про доцільність «тимчасового» згортання децентралізації та посилення владної вертикалі не лише на час дії воєнного стану, а й у довгостроковій перспективі, що може суперечити європейській логіці розвитку публічного управління.

По-друге, розподіл управлінських функцій між центральними органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства у сфері публічного управління значною мірою залишається нерегульованим. Це стосується, зокрема, питань координації

програм психічного здоров'я військових, реабілітації ветеранів, підтримки сімей загиблих і зниклих безвісти, а також участі громадських організацій у формуванні відповідних політик.

По-третє, система військового обліку, включно з механізмами формування мобілізаційного резерву, в Україні тривалий час не зазнавала суттєвого оновлення й значною мірою зберегла риси, успадковані ще з радянського періоду. Унаслідок цього ані органи державної влади, ані органи місцевого самоврядування, ані інститути громадянського суспільства не є повноцінно інтегрованими у процеси планування та реалізації мобілізаційних заходів, що ускладнює як управління людськими ресурсами, так і надання системної психологічної підтримки мобілізованим.

По-четверте, ефективність механізмів публічного управління додатково знижується через корупційні прояви та інші інституційні дисфункції, які підривають довіру громадян до держави та блокують реалізацію модернізаційних реформ. Це стосується й сфер, дотичних до психічного здоров'я військовослужбовців: від розподілу фінансування програм до прозорості процедур надання статусів, пільг і гарантій. З огляду на це першочергового значення набуває підвищення ефективності публічної політики та управління на основі впровадження інституційних стандартів, притаманних розвиненим демократичним державам, зокрема в частині верховенства права, підзвітності, прозорості та орієнтації на людину [18, с. 33].

У глобалізованому світі публічна політика дедалі більше тяжіє до міжсекторальної взаємодії, у рамках якої урядові інституції співпрацюють із громадськими ініціативами, науковими спільнотами, бізнесом та органами місцевого самоврядування. Досвід країн ЄС переконливо демонструє, що ефективність публічної політики зростає за умови реального залучення громадян до процесів ухвалення рішень, розвитку інструментів участі та формування стійкої довіри до владних інститутів. У контексті воєнних викликів

це особливо важливо для сфер безпеки, оборони, реабілітації та підтримки військових і ветеранів.

Практика роботи кризових консультантів показує, що надмірна орієнтація лише на когнітивно-поведінковий підхід не завжди є достатньою в складних клінічних та травматичних випадках. Тому у кризовому консультуванні військовослужбовців і ветеранів доцільно застосовувати інструменти інтегративної психотерапії та комплексної психологічної допомоги, орієнтованої на екзистенційно-гуманістичний підхід, гештальт-терапію, позитивну психотерапію, особистісно-орієнтовану й тілесно-орієнтовану психотерапію. Важливу роль відіграють методи арт-терапії, нейропсихологічні техніки дихання та релаксації як елементи комплексної психотерапії емоційних, когнітивних та поведінкових розладів, спричинених травмою [33, с. 45].

Перебування у полоні є однією з найглибших психологічних криз, яку може пережити особистість. Посттравматичні наслідки — відчуття провини, сорому, безсилля, гніву, недовіри до оточення, переконання у несправедливості світу — здатні супроводжувати людину протягом усього життя. Сам полон асоціюється з категоріями «страху» і «жаху», що посилює психологічний тиск на військовослужбовців як під час виконання завдань, так і після повернення. Це підтверджує тезу про необхідність обов'язкової психологічної підготовки до можливого потрапляння в полон для всіх військовослужбовців, а також розроблення програм реінтеграції, які дозволяють відновити психічне здоров'я, повернути особу до повноцінного життя та виконання службових обов'язків [25, с. 20].

Результати сучасних досліджень свідчать, що впровадження поведінкового підходу в публічну політику та публічне управління України в умовах воєнного стану має значний потенціал, але наштовхується на низку викликів. До ключових можливостей належать підвищення ефективності комунікації влади з населенням, формування бажаної моделі поведінки громадян у кризових ситуаціях, зміцнення соціальної згуртованості та довіри до

інституцій. Водночас реалізація поведінкових інструментів у сфері публічної політики потребує подолання соціально-психологічних бар'єрів — низького рівня довіри до влади, обмеженості ресурсів, а також етичних дилем, пов'язаних із ризиком маніпулятивного використання знань про людську поведінку.

Для успішної інтеграції поведінкових інструментів у публічне управління особливо важливо дотримуватися низки принципів: спиратися на надійні й авторитетні джерела інформації; використовувати соціальні норми для корекції небажаної поведінки; забезпечувати реальне залучення громадян до процесів ухвалення рішень та формування зобов'язань; гарантувати достатню кількість якісних даних і постійний моніторинг поведінкових змін; підтримувати прозорість і підзвітність у використанні поведінкових інструментів. Реалізація поведінкового підходу в умовах воєнного стану потребує комплексного, стратегічного бачення, яке може включати запуск пілотних проектів, системне навчання державних службовців та командирського складу, а також постійний діалог із громадянським суспільством для розв'язання етичних проблем і підтримки довіри до публічної влади [28, с. 456].

Досвід російсько-української війни переконливо показав, що результати виконання бойових завдань підрозділами Збройних Сил України залежать, насамперед, від морально-психологічного стану особового складу, його психологічної готовності до бойових дій, рівня психологічної стійкості, моральної налаштованості та внутрішньої мотивації. Ігнорування фундаментальних психологічних закономірностей призводить не до підвищення ефективності управління, а лише до тимчасового посилення формального контролю за підлеглими, що не може бути ціллю жодного компетентного командира.

Формування ефективної публічної політики у військових структурах країни має здійснюватися з урахуванням специфічних психологічних викликів, які постають перед військовослужбовцями в умовах тривалої війни.

Забезпечення належного рівня психологічної підтримки, створення інституційної інфраструктури реабілітації, впровадження системного навчання командирів та офіцерів основам психології й гуманітарного лідерства, а також активна міжвідомча співпраця — це ключові умови успішної реалізації такої політики. В умовах безперервної збройної агресії Україна має дбати не лише про обороноздатність і територіальну цілісність, а й про збереження людського капіталу, передусім про психічне здоров'я своїх захисників.

Подальші дослідження психологічних аспектів становлення військовослужбовця можуть охоплювати кілька ключових напрямів із урахуванням сучасних викликів, змін у характері воєнних дій та динаміки безпекової ситуації в країні. Важливим є детальний аналіз стресогенних чинників та механізмів адаптації військовослужбовців, оскільки сучасні конфлікти характеризуються високою інтенсивністю, технологічною складністю та постійною загрозою життю. Наукові пошуки мають бути спрямовані на виявлення основних джерел стресу, оцінку їхнього впливу на фізичний та ментальний стан військових, а також розроблення ефективних стратегій подолання стресу. Не менш актуальним є вивчення підходів до забезпечення психологічної підтримки й реабілітації військовослужбовців, особливо після повернення із зони бойових дій. Це передбачає розроблення актуальних програм психологічної реабілітації, проведення психодіагностики морально-психологічного стану та надання допомоги із використанням сучасних методів і інноваційних технологій [27, с. 195].

У ширшому контексті пошуку ефективних шляхів розвитку публічної політики та публічного управління в Україні особливого значення набувають євроінтеграційні процеси та перспектива членства в Європейському Союзі. ЄС та пов'язані з ним інститути асоціюються в українських громадян із високими стандартами, чіткими вимогами та ціннісними орієнтирами. Серед них виокремлюють стандарти публічного управління, які пов'язують зі створенням ефективної, дієвої та відкритої системи публічної влади. Хоча уніфікувати

європейські стандарти публічного управління складно (через відмінності правових систем, традицій, організаційних структур і процедур), можна виділити низку базових вимог: орієнтація на задоволення публічних інтересів, реалізація ідеології соціально відповідальної держави, налагодження інституційних форм взаємодії громадянського суспільства та публічного управління, системність правового забезпечення процедур, організація діяльності на засадах верховенства права й демократизму.

Попри воєнне протистояння, Україна послідовно рухається до набуття членства в ЄС. У червні 2022 року лідери країн ЄС визнали європейську перспективу України, 17 червня 2022 року Європейська комісія рекомендувала надати нашій державі статус кандидата, а 23 червня 2022 року Європейська Рада ухвалила відповідне рішення. Процедура вступу є тривалою та ресурсомісткою як для країни-кандидата, так і для самого ЄС. Водночас дедалі очевиднішим стає розуміння того, що євроінтеграція є невід’ємною складовою успішного повоєнного відновлення України: держава може відновитися лише як повноцінний учасник європейського політичного та правового простору, а Європейський Союз зацікавлений у стабільній, демократичній та захищеній Україні [19, с. 94–95].

З огляду на проведений аналіз публічної політики у військовій сфері та психологічних аспектів функціонування військових структур доцільно виокремити низку стратегічних напрямів її вдосконалення:

1. Інституційне посилення системи психологічної підтримки: формування Єдиної системи психологічного забезпечення ЗСУ, яка включатиме діагностику, профілактику, кризову інтервенцію, реабілітацію та довгостроковий післявоєнний супровід військовослужбовців і ветеранів.

2. Розвиток психологічної компетентності командирів: запровадження обов’язкових програм підготовки командирів і офіцерів з питань лідерства, управління стресом, комунікації у кризових умовах, роботи з травмою та попередження емоційного вигорання особового складу.

3. Розширення ролі військових психологів та інтегративних підходів: збільшення кадрового резерву психологічної служби, підвищення її статусу в системі оборонного менеджменту, регулярне навчання фахівців із використанням інтегративної психотерапії, доказових практик та стандартів НАТО [33, с. 45].

4. Цифровізація сервісів психічного здоров'я та публічних комунікацій: створення та розвиток інформаційних платформ (чат-ботів, мобільних додатків, гарячих ліній), які забезпечують анонімний доступ до психологічної допомоги, а також впровадження цифрових каналів комунікації між військовими структурами, громадськістю та сім'ями військовослужбовців.

5. Нормативно-правове вдосконалення та гарантії для військових: оновлення законодавства щодо статусного забезпечення військовослужбовців після травми (зокрема психологічної), розширення системи медико-соціальних гарантій для осіб із ПТСР, ЧМТ, депресивними й тривожними розладами, спрощення процедур доступу до реабілітаційних послуг.

6. Міжвідомча координація та євроатлантична інтеграція: створення координаційного центру між Міноборони, МОЗ, МВС, Міністерством у справах ветеранів та іншими дотичними інституціями для впровадження об'єднаних програм психічного здоров'я, а також поглиблення співпраці з НАТО за напрямками SERE, PPBE, військової психології й реабілітації.

7. Освітні та реабілітаційні програми для військових і ветеранів: інтеграція в систему військової освіти модулів із розвитку стресостійкості, резиліентності, адаптації після бою; запуск державних програм реабілітації ветеранів із урахуванням найкращих практик США, Канади, Великої Британії, держав-членів ЄС.

Для оцінювання ефективності реалізації зазначених напрямів доцільно застосовувати систему кількісних та якісних індикаторів. Серед них: кількість військових психологів та співвідношення «психолог — кількість військовослужбовців»; охоплення особового складу програмами

психодіагностики та реабілітації; середній час від моменту звернення до початку надання психологічної допомоги; рівень задоволеності військових і ветеранів якістю підтримки; частка військовослужбовців, які завершили повний курс реабілітації; динаміка показників ПТСР та інших психічних розладів; кількість міжвідомчих програм і проектів, що реалізуються у сфері психічного здоров'я [27, с. 191–195; 33, с. 44–45].

Підсумовуючи, прикладом політичного рішення, яке може бути вдосконалене в контексті зазначених підходів, є чинні механізми медико-соціальної експертизи, присвоєння статусу учасника бойових дій та інваліда війни, а також пов'язані з ними процедури доступу до реабілітаційних та соціальних програм. З одного боку, ці інструменти відіграють важливу роль у системі гарантій для військових, з іншого — залишаються складними, забюрократизованими й недостатньо чутливими до психологічних наслідків травми. Їх модернізація з урахуванням поведінкових підходів, європейських стандартів і реальних потреб військовослужбовців може істотно підвищити довіру до держави, полегшити шлях до реабілітації та сприяти формуванню більш гуманної й ефективної системи публічної політики у військовій сфері.

ВИСНОВКИ

Публічна політика в Україні є актуальною та невід’ємною складовою сучасного суспільства. Вона визначає спосіб функціонування держави, впливає на життя кожного громадянина та віддзеркалює загальні цінності та завдання суспільства. Розуміння та аналіз публічної політики в українському контексті має важливе значення для розвитку нації та сприяє формуванню ефективних стратегій реформ, які спрямовані на покращення життя громадян, зміцнення демократичних інституцій, підвищення міжнародного статусу України та її оборонної й безпекової політики, яка, здійснюючи перехід від авторитарного режиму до демократії, стикається з численними викликами та труднощами. Вони включають у себе корупцію, реформування публічного сектору, відновлення та розбудову економіки, міжнародні відносини та інші аспекти, які визначають соціально-економічний та політичний ландшафт країни.

Актуальність публічної політики України проявляється у кількох важливих аспектах. По-перше, боротьба з корупцією та впровадження антикорупційних заходів залишаються на передньому плані через великі втрати, які наносить це негативне явище суспільству та економіці. По-друге, в умовах ведення війни проти неспровокованої агресії Росії, яка триває понад десять років, публічна політика набирає унікальних та специфічних особливостей і повинна сприяти створенню адекватних пріоритетів та визначенню напрямків підвищення оборонної та військової політики щодо відбиття російської агресії.

У кваліфікаційній роботі всебічно досліджено особливості формування та реалізації публічної політики у військових структурах України в умовах війни, із наголосом на забезпеченні ментального здоров’я військовослужбовців. Узагальнення теоретичного матеріалу, аналіз нормативної бази, порівняння

зарубіжного та вітчизняного досвіду, а також узагальнення психологічних аспектів дозволили досягти поставленої мети роботи та отримати нові наукові й практичні результати.

У роботі доведено, що ефективність виконання військовими своїх завдань безпосередньо залежить від рівня організованості державної політики у сфері психологічної підтримки. Встановлено, що наявна система в Україні характеризується фрагментарністю, нечітким розподілом повноважень, недостатньою координацією між інституціями та застарілими управлінськими підходами. Аналіз підтвердив, що у таких умовах навіть наявні програми психологічної допомоги не забезпечують належного рівня стійкості й адаптації військовослужбовців.

Порівняльне вивчення моделей США, Канади, країн ЄС, Ізраїлю, Швейцарії та стандартів НАТО дало змогу встановити, що їх пряме відтворення в українських умовах є неможливим. Водночас підтверджено гіпотезу, що адаптація окремих елементів зарубіжних моделей — зокрема циклічного оборонного планування, системи програмно-цільового бюджетування (PPBE), стандартизованих протоколів психологічної підготовки (SERE), моделі резерву та реабілітації ветеранів — може суттєво підвищити результативність української системи.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що для успішної реалізації публічної політики у сфері ментального здоров'я військових необхідною є інтеграція сучасних наукових підходів до психотерапії. З'ясовано, що домінування когнітивно-поведінкового методу не повною мірою відповідає потребам військових із комплексними бойовими травмами. Обґрунтовано доцільність використання інтегративної психотерапії, екзистенційних і тілесно-орієнтованих технік, гештальт-підходу, арт-терапії та нейропсихологічних методів відновлення.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення психологічного забезпечення та публічної

політики у військових структурах. Вони передбачають створення Єдиної системи психологічної підтримки ЗСУ (діагностика — профілактика — кризова інтервенція — реабілітація — супровід), розвиток цифрових платформ психологічної допомоги, посилення міжвідомчої координації МОУ, МОЗ та МВС, удосконалення законодавства щодо статусного забезпечення військовослужбовців із психологічними травмами, інтеграцію сучасних протоколів НАТО у сфері підготовки та психологічного захисту, а також запуск масштабних державних програм реабілітації та ресоціалізації ветеранів. Практична цінність роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані Міністерством оборони України, підрозділами військово-психологічної служби, органами публічного управління та науково-освітніми установами.

Проведене дослідження дозволило чітко визначити, що саме вдалося довести в межах поставленої мети. Передусім підтверджено, що сучасна публічна політика у військових структурах України має системні інституційні обмеження, які знижують її результативність, а психологічні чинники військовослужбовців є не другорядним, а базовим елементом обороноздатності. Аналіз довів, що психологічна готовність, стійкість, адаптивність, рівень мотивації та сформована військова ідентичність безпосередньо визначають ефективність виконання бойових завдань. Встановлено також пряму залежність між якістю управлінських рішень (ротацій, мобілізаційних процедур, стандартів підготовки) та здатністю військових витримувати екстремальні навантаження й зберігати працездатність. Було доведено, що інтеграція стандартів НАТО, зокрема NDPP та PPBE, сприяє підвищенню прозорості, передбачуваності та стратегічності сектору оборони України, а цифровізація процесів управління та психологічної підтримки значно покращує доступність необхідних послуг для військовослужбовців.

Підтвердження гіпотези дослідження отримано через виявлений причинно-наслідковий зв'язок між ефективністю публічної політики та

психологічними характеристиками військовослужбовців. Гіпотеза про те, що якісна публічна політика у військовій сфері можлива лише за умови одночасного розвитку інституційних механізмів і комплексної психологічної підтримки, повністю знайшла підтвердження. Доведено, що ізольоване реформування військових інститутів, без урахування адаптаційних процесів, психічних станів та потреб військових, не забезпечує стійкого результату. Результати аналізу засвідчили, що країни з високим рівнем психологічної реабілітації та підготовки (США, Канада, Велика Британія, країни НАТО) демонструють значно вищу ефективність оборонного управління та нижчий рівень відтоку кадрів, що підтверджує релевантність запропонованого теоретичного підходу і гіпотези дослідження.

Серед запропонованих рекомендацій найбільш релевантними виявилися ті, що спрямовані на створення єдиної, інтегрованої та системної моделі психологічної підтримки у Збройних Силах України. Особливого значення набуває формування Єдиної системи психологічного забезпечення з включенням діагностики, профілактики, кризових втручань, реабілітації та післявоєнного супроводу, адже саме цей інструмент є ключем до підвищення психологічної стійкості особового складу. Не менш важливою рекомендацією є запровадження нових управлінських протоколів, що враховують психологічні наслідки тривалого стресу та бойових навантажень, удосконалення системи ротацій, стандартизація процесів мобілізації, а також поглиблення підготовки командирів у сфері військової психології. Високий рівень релевантності має також рекомендація щодо впровадження повноцінного циклу оборонного планування NDPP та розвиток національної системи PPBE, які забезпечують прозорість планування, стратегічне використання ресурсів та узгодження оборонних рішень із міжнародними стандартами. Сукупність цих рекомендацій демонструє найбільшу практичну значущість і становить основу для підвищення ефективності військової політики та зміцнення обороноздатності держави.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що робота містить наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, а також пропонує цілісний підхід до вирішення складної проблеми взаємодії публічної політики та психологічного забезпечення військовослужбовців. Здійснений аналіз дозволив показати, що ефективність публічної політики у військовій сфері є невід’ємно пов’язаною з психологічними чинниками, які визначають поведінку, готовність і стійкість військовослужбовців в умовах війни. Таким чином, підтверджено гіпотезу дослідження та досягнуто його головної мети — обґрунтовано необхідність інтеграції психологічних підходів, міжнародних стандартів та сучасних інструментів державного управління для підвищення обороноздатності України та збереження людського капіталу в умовах тривалої збройної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Anderson James E. Public Policymaking: an Introduction. New York, 2003. 326 p.
2. Arendt H. Vita activa. La condizione umana. Milano: Bompiani, 2014. 416 p.
3. Jurgen Habermas on Society and Politics. Boston: Beacon Press. 1989. 342 p.
4. Hantington S.P. Political Order in Changing. New Haven. 1968. 263 p.
5. Парсонс В. Публічна політика. Вступ до теорії й практики аналізу політики. Пер. з англ. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 549 с.
6. Линц Х. Опасности президентства. Пределы власти. 1994. №2-3. С.3-24.
7. Пухкал О.Г., Гомоляко О.В. Публічна та державна політика: єдність та відмінності. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №24. С. 106-112.
8. Чальцева О.М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика. Вінниця: ФОП Барановська Т.П., 2017. 336 с.
9. Неділько А.І., Задорожний В.П., Бойко В.В. Публічна політика: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 225 с.
10. Кокун О.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О., Олійник В.О. Діагностика психологічних змін у військовослужбовців в умовах війни. К.: ТОВ «7БЦ», 2015. 162 с.
11. Військова психологія у вимірах війни та миру: проблеми, досвід, перспективи. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019. 343 с.
12. Військова психологія у вимірах війни та миру: проблеми, досвід, перспективи. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Вид-во Ліра-К, 2024. 370 с.
13. «Досвід психологічного забезпечення в російсько-українській війні (військове лідерство та внутрішні комунікації, мотивація та моральна

готовність військовослужбовців)» . Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. Вип.2. 2023. 149 с.

14. Бондарев Г.В., Круть П.П. «Основи військової психології»: навчальний посібник. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 286 с.

15. Психологічне управління військами. Підручник. Київ: Національний університет оборони, 2024. 533 с.

16. Миколук А.В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. Публічне управління та адміністрування в Україні. 2022. Вип.29. С. 45-48.

17.Чечотка В.Д. Особливості функціонування публічного управління в Україні в умовах війни. Теорія та історія публічного управління. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Том 34 (73). №5. С.7-12

18. Борщевський В.В., Василиця О.Б., Матвєєв Є.Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. №2 (76). С. 30-35

19. Мельниченко Б.Б. Публічне управління в Україні в умовах воєнного стану. Держава та регіони. Серія: Право, 2023. №2 (80). С. 92-96.

20. Вожол О.В. Публічна політика в контексті українських реалій. Наукові інновації та передові технології. Серія: Управління та адміністрування. 2023. № 13 (27). С.38-49.

21. Янишин Р.І. «Сучасні тенденції розвитку публічного управління в Україні». Theoretical and practical scientific. 2024. April 26. Р. 40-43.

22. Михальський А.В., Царьов Ю.О. Посттравматичний стресовий розлад: історичний огляд. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К –ПНУ імені Івана Огієнка. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2011. Вип.12. С.687-696.

23. Коваленко І.С., Березан О.І., Помогайбо В.М. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців: теорія, дослідження та лікування. Психологія та особистість. 2023. № 2(24). С.263- 278.

24. Сафін О.Д., Тімченко О.В., Широбоков Ю.М. До питання про соціально – психологічну модель наслідків військового полону. Психологічний журнал Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2018. №1, с.-1-21; 2019. №2. С. 67-78.

25. Апальков В.В. Психологія поведінки військовослужбовця в умовах полону. Питання психології. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 2 (55). С.14-22.

26. Телешун С.О., Ситник С.В., Рейтерович І.В. Сутність публічної політики: контекст політики та публічного управління. Політичні інститути та процеси. Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія: Політичні науки. 2015. №4. С. 23-40.

27. Кузьмін А.І. Психологічні аспекти становлення військовослужбовця. Держава та регіони. Серія: публічне управління та адміністрування. 2014. Вип. 61. С. 191-195.

28. Щеховська Л.М. Імплементация поведінкового підходу в публічному правлінні України в умовах воєнного стану: виклики та можливості. Публічне управління та адміністрування. Вісник ХНТУ. 2024. №4. С.452-457.

29. Закон України « Про національну безпеку України » від 21 червня 2018 року. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

30. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24.вересня 2015 року. № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.

31. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics/ New York: Public Affairs, 2004. 198 p.

32. Шпортько Оксана. Поле публічної політики. Політичний менеджмент. 2010. №5. С.90-95.

33. Нянько Л.Ю., Нянько В.В. Психологічна підтримка в умовах війни. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2024. №1. С. 40-46.

34. Allied Command Transformation. Political Guidance 2023 and NDPP overview [Електронний ресурс]. – Norfolk, VA: NATO ACT, 2023. – Режим доступу: <https://www.act.nato.int/political-guidance-2023>

35. Australia Department of Defence. Defence Strategic Review 2023. – Canberra: Department of Defence, 2023. – 98 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.defence.gov.au/about/reviews-inquiries/defence-strategic-review>

36. Clingendael Institute. Germany's Zeitenwende and Consequences for German-Dutch Cooperation. – The Hague: HCSS/Clingendael, 2024. – 42 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.clingendael.org/publication/germanys-zeitenwende>

37. Commission on PPBE Reform. Final Report. – Washington, D.C.: U.S. Department of Defense, 2024. – 132 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ppbereform.senate.gov/finalreport>

38. East Asia Forum. South Korea's Defense Reform 2.0: Challenges and Achievements [Електронний ресурс]. – Canberra: ANU, 2023. – Режим доступу: <https://www.eastasiaforum.org/2023/05/22/south-korea-defence-reform-2-0>

39. Financial Times. Australia increases defence spending by \$32bn over the next decade [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://www.ft.com/content/defence-spending-australia>

40. Friedrich-Ebert-Stiftung. Zeitenwende: Perspectives from Germany and Central Europe. – Berlin: FES, 2024. – 94 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20765.pdf>

41. Government of Canada. Our North, Strong and Free: Defence Policy Update. – Ottawa: Department of National Defence, 2024. – 112 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/defence-policy-update.html>
42. NATO. NATO Defence Planning Process (NDPP) [Электронный ресурс]. – Brussels: NATO HQ, 2023. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm
43. National Audit Office (UK). Ministry of Defence: Overview 2023–24. – London: NAO, 2024. – 54 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nao.org.uk/reports/ministry-of-defence-overview-2023-24>
44. Scholz, O. Zeitenwende – Policy Statement, 27 February 2022 [Электронный ресурс]. – Berlin: Federal Chancellery, 2022. – Режим доступа: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/policy-statement-by-olaf-scholz-2013>
45. The Australian. Lack of IAMD leaves bases exposed [Электронный ресурс]. – 2024. – Режим доступа: <https://www.theaustralian.com.au/defence/iamp-report>
46. Transparency International Defence & Security. Government Defence Integrity Index 2020. – London: Transparency International, 2020. – 86 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ti-defence.org/gdi>
47. U.S. Department of Defense. Modernizing and Simplifying Defense Resourcing: Updated and Expanded PPBE Reform Implementation Report. – Washington, D.C., 2025. – 87 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.defense.gov/News/Releases/PPBE-Report-2025>
48. U.S. Government Accountability Office (GAO). Weapon Systems Annual Assessment: Opportunities Exist to Improve Coordination of Key Efforts. – Washington, D.C., 2024. – 212 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gao.gov/products/gao-24-105281>
49. United Kingdom Ministry of Defence. Defence Command Paper 2023: Defence's Response to a More Contested and Volatile World. – London: MoD, 2023.

– 68 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.gov.uk/government/publications/defence-command-paper-2023>

50. Психологія управління військами. Підручник. Київ: Видання Національного університету оборони. 2024. 533 с.

51. Закон України «Про публічну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII.

52. Блінов О. А., Стасюк В. В. Психологічна готовність військовослужбовців до служби в умовах реформування. – Київ: НАДУ, 2021. 378 с.

53. Чепелева Н. В. Адаптація особистості до соціальних змін: психологічний аспект. – Харків: Гуманітарний центр, 2020. 257 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Перелік основних нормативно-правових актів України у сфері оборони та психологічної підтримки військовослужбовців

Нормативний акт	Рік / зміни	Короткий зміст	Психологічні положення
Закон України «Про національну безпеку України»	2018 / 2023	Визначає основи та принципи національної безпеки, систему сектору безпеки й оборони, повноваження державних органів.	Наголошує на важливості морально-психологічного забезпечення військовослужбовців як елементу обороноздатності держави.
Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»	1991 / чинні зміни	Регламентує соціальні гарантії, медичне забезпечення, пільги та компенсації для військових та їх сімей.	Містить положення про обов'язкову психологічну реабілітацію, психосоціальну підтримку після демобілізації та медико-психологічну допомогу.
Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю»	2005 / зміни 2021–2023	Визначає систему комплексної реабілітації, інклюзивні підходи, установи та процедури реабілітації.	Передбачає психологічну реабілітацію ветеранів, осіб із бойовими травмами, ПТСР, та включення психологічних послуг до державних програм.
Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	1993 / зміни 2022–2024	Визначає статус ветеранів, учасників бойових дій, членів сімей загиблих, гарантії соціального та медичного забезпечення.	Передбачає психологічну реабілітацію, соціально-психологічну адаптацію, підтримку сімей загиблих.
Закон України «Про охорону психічного здоров'я» (новий)	2023	Визначає сучасну систему психічного здоров'я, інтеграцію психологічних послуг у медичну та соціальну сфери.	Створює державні механізми надання психологічної допомоги військовим та ветеранам, розвиток кризових центрів, роботу фахівців Mental Health.
Постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення психологічної реабілітації ветеранів війни»	2022	Створює державну систему установ, центрів та механізмів, які надають реабілітаційні послуги ветеранам.	Психологічна реабілітація визначена як обов'язковий компонент комплексної підтримки ветеранів.
Постанова КМУ № 1045 «Про затвердження Державної цільової програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки населення»	2023	Державна програма забезпечення доступу до психологічних послуг у країні, включно з військовослужбовцями.	Передбачає підготовку фахівців, створення психологічних центрів, впровадження кризових інтервенцій, тренінги для командирів.
Наказ МОУ «Про систему морально-психологічного забезпечення в ЗСУ»	чинний	Регламентує роботу військових психологів, організацію психопідтримки та морально-психологічного супроводу підрозділів.	Встановлює процедури стрес-менеджменту, роботи психологів у бойових частинах, розвантаження, профілактику ПТСР.
Стратегія державної політики щодо ветеранів війни до 2030 року	2023	Напрями розвитку ветеранської політики: медична, соціальна, економічна та реінтеграційна підтримка.	Окремий розділ присвячений ментальному здоров'ю, ресоціалізації та поверненню військових до цивільного життя.

Додаток 2

Класифікація стресових чинників військової служби в контексті публічної політики

Група стресових чинників	Зміст та характеристика	Приклади проявів	Вплив на військовослужбовця
Бойові чинники	Пов'язані з безпосередньою участю у бойових діях та загрозою життю.	Бої, обстріли, поранення, загибель побратимів, контузії.	Формують високий рівень стресу, ризик ПТСР, емоційне виснаження, підвищену тривожність.
Організаційні чинники	Виникають через умови служби, управління, ресурсне забезпечення.	Часті ротації, хаотичні накази, дефіцит спорядження, погана логістика, бюрократія.	Викликають фрустрацію, напруження, недовіру до керівництва, зниження мотивації.
Соціальні чинники	Стосуються соціального оточення, сімейних зв'язків та соціального статусу.	Розлука з родиною, відсутність стабільного спілкування, стигма, труднощі повернення до цивільного життя.	Спричиняють емоційну нестабільність, відчуття самотності, соціальну ізоляцію.
Психологічні чинники	Внутрішні переживання та психічні реакції на навантаження війни.	Тривога, депресія, страх, нав'язливі спогади, безсоння, ПТСР.	Ведуть до виснаження, дезадаптації, погіршення боєздатності та психічного здоров'я.
Політичні чинники	Зумовлені рішеннями держави, інформаційною політикою та рівнем підтримки військових.	Непослідовність рішень, недостатня комунікація, слабкі програми підтримки, інформаційні прогалини.	Формують недовіру, емоційне напруження, демотивацію, відчуття несправедливості.

Додаток 3

Порівняльна таблиця зарубіжного досвіду підтримки психічного здоров'я
військових

Країна	Програми	Відповідальні інституції	Інструменти	Що можна адаптувати в Україні
США	VA Mental Health Program	Department of Veterans Affairs	Реабілітаційні центри, кризові лінії, довгострокова терапія, програми реінтеграції	Системність, стабільне фінансування, мультидисциплінарні команди
Канада	Veterans Well-being Program	Veterans Affairs Canada	Психотерапія, сімейна підтримка, фінансування лікування, кар'єрні програми	Сімейно-орієнтовані підходи, програми повернення на роботу
Польща	Program Wsparcia Weteranów	Міністерство національної оборони Польщі (MON Polska)	Центри ресоціалізації, психологічні служби у військових частинах	Модель повернення до служби після реабілітації
Австрія	Psychosoziale Versorgungsprogramme für Soldaten	Bundesministerium für Landesverteidigung (BMLV)	Психотерапія, кризові інтервенції, програми профілактики вигорання, військові психологи на постійній основі	Система профілактики стресу, психологічні тренінги перед ротаціями
Німеччина	Psychologische Betreuung der Bundeswehr / BwPsych	Bundeswehr, Bundesministerium der Verteidigung	Військові психіатри, мобільні команди кризового реагування, центри лікування ПТСР	Мобільні психологічні групи, стандарти НАТО з психосупроводу